

ספרי הלבושים

לבוש החור

הוא לבוש השני מעשרה לבושי מלכות
אשר חבר הגאון מוהר"ר מרדכי יפה זללה"ה

וקרא שמו

לבוש החור

על שם הפסוק

ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וחור וגו'

והוא כולל

כל הדינים הכלולים בחלק הראשון מטור האורח חיים
וטעמיהם והוא אשר קראו לבעל הטור סדר היום

[נוסח הסער מהדפוסים הראשונים]

סימנים רמב - תכח

מהדורה מהודשת מסודרת מחדש

באותיות מאירות עינים ברוב פאר והדר.

מוגהים ומתוקנים בהגהה מדויקת עפ"י כל הדפוסים הראשונים
וכתבי יד. פיסוק וקוטע מדויק, והדגשת כל הלכה בנפרד
הוספת אלפי מראי מקומות ופענוח ראשי התיבות

ועליהם תונים

חיבור חדש של אלפי הגהות והערות ותיקונים

ממון הגאון הקדוש ר' אברהם אזולאי זעקללה"ה

בעל החסד לאברהם - זקנו של החיד"א

אשר הועתק מכתב יד קדשו בגליוני הלבושים

מלבושי יום טוב

להגאון רבי יום טוב ליפמאן הלוי העלר זעקל בעל התוס' יו"ט

אליה רבה - אליה זוטא

לרבינו הגאון מוהר"ר אליה שפירא זעקל אב"ד טיקטין

מעובדים מחדש בתיקוני אלפי טעויות,

ציוני אלפי מראי מקומות והגהות והערות

ובסופו ילקוט הערות והגהות מכתבי יד גדולי ישראל

ככין אגין - ירושלים ג' ע"ס

צנני מס' דרכים (3)

דצני הצדור לאר הבוכים (4)
(צדור קצין גוסט עזר אמניג)

74

י"ז יש מי שאומר שמי שקבל עליו שבת קודם שחשכה, י"ח מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה, ומותר הוא ליהנות מאותו מלאכה בשבת ל"ט וכל שכן (י"ט) במוצאי שבת, שאע"פ שקיבל עליו הוא את השבת להוסיף הרכה מחול על הקודש ואסר על עצמו המלאכה, מכל מקום לא אסר אלא מלאכת עצמו אבל מלאכת חבירו לא אסר עליו, ומשעם זה כתב מורי מהרמ"א ז"ל שהוא הדין נמי במוצאי שבת אם אחד המשיך סעודתו עד הלילה, מותר לו לומר לחבירו ישראל שכבר התפלל והבדיל שיעשה לו מלאכתו להדליק לו נרות ויבשל לו, ומותר לו ליהנות ולאכול מבישולו שבשל לו זה עכ"ל. [ט] אב"ל לי נראה שאין הנדון דומה לראיה ולא דמי עיולי שבתא לאפוקי שבתא, דבעיולי שבתא הדבר תלוי בנדור וקיבולו עליו קדושת שבת, ונוכל לומר שזה קבל עליו וזה לא קיבל עליו, אבל באפוקי שבתא שכבר נאסר עליו הכל כיום השבת והוא ממשיך בקדושתו בלילה, כל האיסורים נמשכים עמו, דלא שייך לומר הותרו מקצתן ומקצתן לא הותרו, שאם מקצתן הותרו כולם הותרו כמו גבי נדר, וכיון שכולם לא הותרו שהרי הוא אסור בעשיית מלאכה, גם מקצתן לא הותרו, וכיון שבשבת אסור מה שאחרים מבשלים בין גוים בין יהודים, גם במוצאי שבת נשאר באיסורם עד שיברך ברכת המזון ויסיח דעתו גם הוא מן השבת, וכל זמן שלא בירך ברכת המזון הרי קדושת שבת עוודו עליו ודעתו לברך עור רצה, ואם כן עדיין לא הסיח דעתו מן השבת ואיך נחיר לו לאכול

דברים שנתבשלו בשבת שלו אע"פ שנתבשלו בהיתר. [ין וראיה ברורה וגדולה נראה לי ממה שכתב רבינו בעל המור לקמן בהלכות יום הכיפורים סימן תרכ"ד, גבי חסידים שבאשכנז שנהגין לעשות שני ימים יום הכיפורים, אם היו מהם עשרה, היו מתפללים בו ככל סדר יום הכיפורים שכתב וזה לשונו, ואדוני אבי הרא"ש ז"ל היה מוחה בידם, ר"ל התפלגה, אבל שאר כל דבר ואיסור מלאכה נהגין כמו בראשון, הלכך אפילו אחרים לא יבשלו לו עכ"ל. וכן הביא שם הקארו הגהות מיימון (בסוף הל' שבת ע"ח) ותשובת מהר"ם (דפוס פראג סי' ע"ו) שאסור לו מה שמבשלין לו אחרים, ואפילו להקנות קמחם לאחרים כדי שאותם אחרים יעשו להם אסור ע"ש. הרי בהדיא שכיון שקבל הוא עליו להמשיך עוד חומרת יום כיפור, כל אותו היום השני אסור לו לאכול גם מה שאחרים מבשלים לו, ואם כן הוא הדין הכא דמאי שנא. מיהו מסיק שם שמה שבשלו אחרים לצורך עצמן מותר לו לאכול ממנו, ובלבד שלא ירבו אותם האחרים לבשל בשבילו, אבל אם הרבו בשבילו אסור לו לאכול, וגם אותם האחרים אם הרבו בשבילו והאכילוהו ולא הודיעוהו הרי אלו עוברים על לפני עור לא תתן מכשול, מיהו אם כבר בירך ברכת המזון אלא שעדיין לא הבדיל ואפילו לא התפלל, מותר לו לומר לאחרים שיעשו לו מלאכה, כיון שגם הוא הסיח דעתו מן השבת אף על פי שלא הבדיל, ואפשר לומר שגם דברי רבינו רמ"א ז"ל מיידי בשכבר בירך והסיח דעתו מן השבת, אלא שאין לשונו משמע כן, ועיין לקמן סימן תרכ"ד.

אליה זומא

(י"ט) פירוש דכל שכן שמותר להנות במוצאי שבת ממה שצוה לבשל לו בערב שבת אחר קבלה ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, וכן נראה פירוש דברי רמ"א. ומ"ש רמ"א מי שמאחר וכו' הוא ענין חדש, ועולה שבת [סק"י] לא הבין כראוי ע"ש ואין להאריך:

מלבושי יו"ט

[ט] אב"ל (ו"ל) נראה שאין וכו'. ולי נראה דאף בערב שבת אסור, שהרי"ן [שם מ"ד ע"ג ד"ה ומחמירין] הקשה דעטם המתיך הוא כדאשכחן בשמור לי וכו' דמותר, דשאני התם כיון שיהיה הוא יכול לעשות ע"י זורגנים כמ"ש לקמן בהג"ה, ואעפ"י שה"כ כתב שאינו מנין דבריו דהכא נמי איכא למימר אם לא היה מקבל שבת הוא עצמו היה מותר לעשות מלאכה, ולי נראה שהוא ק"ל להצין דע"י זורגנים השירותא הוא אף בשבת, ולא דמי להכא שהיינו ריכיון לומר (ה') [א'] מי שקבל עליו שעה או שתיים קודם חשיכה וכו' ע"ש בגליון [סק"ה], ולפי"ו לאחר שילאו העם מצית הכנסת ויבדילו שייך לומר איניהו אכלי לדין לסתם לא סתמי, ועיין לקמן [ין וראיה ברורה וכו'. ולי נראה אגבדא בעי למרמא, וגם יותר נ"ל דמוצאי שבת קיל טפי שהרי מתייר לעצמו הבדלה וכו' ולא לאחרים שימירו לו. ועוד נ"ל דשאני יום הכיפורים שכשאוסקרו אוקר לגמרי כדן יום הכיפורים, והכא לתוספת בעלמא אוקרו מה שהתורה הרשטו עליו בין לאיסקר בין להימר, אבל יום הכיפורים כשאוסקר אוקר כאלו הוא יום הכיפורים שנתורה. וגם זה שטיח דתיקא, ויותר נ"ל דאין ה"י מ"ן דאסר ביה אסר ביה ומ"ן דשרי ביה שרי ביה, ולכן טוב לחוש לאסור ועכ"פ אין להמיר קודם שילאו מצית הכנסת והבדילו רוב העם בגליון דלעיל:

אליה רבא

תרומת הדשן שהביא דברי מהר"ש וסקמן עליו בעיקר דין זה למה פסק בזה נגדו ולפתוח היה לו להביא, ואולי סבר הגהות מנהגים כיון שהמחיל בפסקי מהר"א [פי' קנ] בדברי מהר"ש סיומי נמי ממהר"ש, ולימא למענין שס. כתב בהג"ה מנהגים שס ז"ע לדברי מהר"ש בכהאי גוונא יתמין אחר נכרו ואז יתפלל ב' של שבת או אמרינן שילא לחון ע"כ, משמע דאם הוא צנית הכנסת מחוייב לענות, ולעיל [פי' קנ] [ג] כתבתי בשם אגודה דלא יענה, ועכ"פ בזה [נראה] דילא לחון ויחמיל להמפלג מיד כדי שלא יחול עליו החיוב דעיינת נכרו: (סעיף י"י) לח מותר לומר וכו'. הטעם צנית יוסף דהא אי צני לא היה מקבל שבת עליו, והקשו עליו הב"ח [פי' ד"ה כתב הר"ן] וט"ז [סק"ג] ומלבושי יו"ט [סק"ט] למכל מקום עכשיו שקיבל אין לו הימיר בעולם לעשות בעצמו. ולענין ספירא ליה כמ"ש הלבוש לקמן דיכול להמיר קבלתו כמו נדר א"כ יש לו נמי הימיר לעשות בעצמו. אך עיקר

דין זה דמהני התרה ז"ע לי לדינא, גם מה שכתבנו בזה על מהר"י ווייל [פי' קטן] (עכ"ל) קשה דהכא כתב בשם יש מי שאומר, ולעיל סימן רס"א סעיף א' פסק כסמך דברי מהר"י ווייל [ואפילו] מי שקבל [עליו וכו']. אבל צבור שקבלו עיין לעיל סימן רס"א [א"ר סק"ו]:
 לט וב"ש במוצאי שבת. לכאורה תמוה הא תולק א"ח"כ על דין מוצאי שבת טז. ונראה דמייירי הכא [ממה] שזוה לו לבשל בערב שבת אחר קבלה דמותר במוצאי שבת מיד ואין צריך להמתין בכדי שיעשו, וכן (ר"ל) [נראה] לפרשן דברי רמ"א, ומה שכתב מי שמאחר וכו' הוא ענין חדש. אבל מג"ש [פי' קנ] וכל אחרונים ע"י מג"ש סוף סי' רסד] לא הבינו כן ע"ש:

מ ברכת המזון וכו'. הב"ח [בסוף הסיומן] וכל אחרונים ע"י מג"ש סוף [ג] חולקים דמה מועיל ברכת המזון למלאכה, והקפידו לומר"א דמותר בכל ענין אפילו לא בירך ברכת המזון ע"ש באריכות:

הגהות והערות

[ט] ור"ף דאי"כ קשה למה כתב מקודם ע"ז דכ"ש שהוא מותר מאחר שאה"כ חולק רק על זה:

מפעל מפרשי השלחן ערוך

מהדורת מצרי

ספר פתח הדביר

על שלחן ערוך אורח חיים

חלק ראשון
אורח חיים א - קצא

למורינו הרב תנא דאורייתא, מקור מים חיים, חיים ומלך, רב ספרא רבא דישראל,
מעלת החכם השלם והכולל, גאון עוזנו, הרב המופלא
כמוהר"ר חיים בנימין פונטרימולי זצוק"ל
ראב"ד מקודש ק"ק אזמיר

נדפס לראשונה באזמיר בשנת תרט"ו
וכעת נדפס ונסדר מחדש באותיות מאירות עינים ברוב פאר והדר, בהגהה מתוקנת ע"פ דפו"ר,
הוספת אלפי מראי מקומות, פענוח ראשי תיבות ועוד מעלות רבות
ובשילוב ההשמטות מכל חלקי הספר על סדר השלחן ערוך

ועליו נלוו הערות
"קרית ספר"

חברתיו וערכתיו בחמלת ה' עלי
הצעיר באלפי ישראל
ישראל ביתן

ירושלים עיה"ק, תשע"א

יד

במורה באצבע שנדפס בפייסא בסוף קונטרס קשר גודל, נדפס ממוהרש"ך ז"ל תלמיד הרב המחבר ז"ל וזה לשונו, שמעתי מפי קדוש אדמו"ר זצ"ל, שבכל ימי העומר אין לומר תיקון חצות כי כמעט הם יום טוב, ובפרט בכל ליל ו' של כל שבוע, הוא יום טוב גדול כמבואר בכתבי האר"י זצ"ל, וכן היה מנהגו בירושלים עה"ק עם הרב הגדול כמוהר"ט אלגאזי זצ"ל, ועם הרב המקובל האלהי כמוהר"ר שלום שרעבי ז"ל, וכך מנהגו בעשרת ימי תשובה, עכ"ל. ועוד כתב שם בב' חצאי לבנה, וגם במוצאי שבת קדש לא היה אומרו, כי יש הארה גדולה של שבת קדש עדיין, ע"כ. הנה מ"ש דבימי העומר אין לומר תיקון חצות דהיינו תיקון רחל, כן העיד ג"כ מוהר"י ניניו ז"ל שם (סימן א), וכן העיד על עשרת ימי תשובה דאין לומר תיקון רחל, עיין בלוח הטעיות שם, והטעם מפני שאינן מכוונין בימים אלו, ע"ש.

כל מנהגי האור המופלא האר"י זצ"ל כמ"ש בהקדמה, איך כתב כאן היפך מנהג רבינו האר"י ז"ל הכתוב בכמה מקומות. ומכל האמור אלה תחזה כמה רחוקים דברי מוהרש"ך ז"ל הנזכר מן הקצה אל הקצה. ולעניין מעשה נראה פשוט, דהעיקר לומר כל סדר תיקון חצות במוצאי שבת כשאר לילות, אי משום דמנקט מלתא מציעתא עדיף טו, ואי משום שנמצא כן משמו של רבינו האר"י ז"ל בתלת דוכתי כנוכר.

ובן כתב בספר חסד לאלפים שם [פי' א הגאון מנחם אהרן אהרן] משם המקובלים ז"ל שאין לומר תיקון רחל בשנת השמיטה דוקא בליל ישראל ולא בחול, וכן צימני העומר ומלאש השנה עד מוצאי סוכות אין לאומרו בשום מקום, ע"ש. וראה בעניין שלא כתב גם ליל מוצאי שנת קודש.

ד ראוי וכו' שיהא מיצר ודואג על חרבן בהמ"ק. לענין אמירת תיקון חצות במוצאי שבת, כתבתי בפתח הדביר (ח"א אות יד) דהעיקר לומר כל סדר תיקון חצות כשאר לילות, אי משום דמנקט מלתא מניעתא עדיף, ואי משום שנמצא כן בג' מקומות משם רבינו האר"י ז"ל, ע"ש. ועמה ראימי עוד בספר פרי עץ חיים המודפס (שער תיקון חצות דף עב ע"ג וד') שכתב כן, ע"ש, כי הלשון מכוון למ"ש שם משם הרב הקדוש מוהר"ש ויטאל ז"ל. והן עמה האור וזרח ספר הבביר קף החיים לעט"ר מורינו הרב נר"ו, וראיתי לו שם (בסימן ג אות לה) שנשפלו זכר לנו בזה, ואייתי לן יקר' שהדו"ח מהרב החסיד כמנהגו"ל גאון'ל זקוק'ל שכן נהגו בקהל חסידים, ע"ש.

ולענין אמירת תקון רחל בשנת השמיטה שכתבתי שם (באות יג) משם המקובלים ז"ל, הוצנח דברייהם בספר חמ"ת ליעקב להרב כמנהג"י ניניו ז"ל דדוקא בליל ישראל אין לאומרו אצל בחול'ל אין חילוק בין שנת השמיטה לשאר שנים, ע"ש. כן כתב הרב מוהר"א פרץ ז"ל בספר חזוני שהם (דף פא ע"ג) משם הרב המקובל כמוהר"ד מלאג'אר ז"ל, ע"ש:

השובב אצל החמ"ן או האצל וקס לומר תקון חצות, לא יאמר וידוי. הרב חסד לאלפים ז"ל (ח"א סימן ט). ועיין מנה שכתבתי בפניסי סימן קל"א (אות ט) בס"ד: [השמיטות יישובי דביר']

לענין תיקון חצות ביום ט' בליל ו' יש פקפוק על המזמורים, עיין זרע חמ"ת (ח"א סימן טא), ועיין להרב יד אבישלום ז"ל ט"ו [פי' מקנ"ג דף מג ע"ג]: [השמיטות יישובי דביר']

מיהו זה שכתב דבמוצאי שבת קדש לא היה אומר, עיין בספר תוצאות חיים לרבינו מוהר"ט ויטאל ז"ל כ"י (דף קצו ע"א) מלשון הרב בנו מוהר"ש ויטאל ז"ל שכתב וז"ל, דע כי במוצאי שבת קודם חצות לילה אסור להתאבל ולבכות על החרבן, שלא כדבר אותם הנוהגים הפך מזה לומר קינות אחר תפילת ערבית במוצאי שבת, ונתן טעם לדבריהם מפני שאז נחרב הבית המקודש וכו', אבל דע לך כי הוא אסור לפי שקדושת שבת נמשכת כל הלילה ההיא וכו'. ולא עוד אלא שאפילו אחר חצות לילה של מוצאי שבת לא היה מורי ז"ל מרבה בכביה על החרבן יותר משאר לילות, אעפ"י שנחרב הבית לביל מוצאי שבת כנוכר, אלא היה בוכה ומתאבל כשאר הלילות, ע"כ. וכן ראיתי בכתבי הקדש להרב בית עובד ז"ל, שהביא עניין זה משם ספר ארחות צדיקים (לר' חיים שלמה פירנאדיס, אות ש עמ' קלד), וספר נגיד ומצוה דף י' ע"א (דף כב), ע"ש. הרי דרבינו האר"י ז"ל הגם דאמר שעדיין קדושת שבת קיימת אפילו בבחינת הנשמה, מ"מ לא מפני זה נמנע מאמירת תיקון חצות לגמרי, אלא היה בוכה ומתאבל כשאר לילות מפני חומר שבו כי במוצאי שבת נחרב הבית.

וחתני אור עיני התכם השלם זרע קדושים כמעלת יוסף אמאדו הי"ו, כה הראני בספר אור צדיקים להרב המקובל האלהי מוהר"מ פאפיראש זצוק"ל (בסימן א סעיף ו) שכתב וז"ל, במוצאי שבת יש להאריך בכבי יותר משאר לילות כי חרב בית המקדש ביום ראשון, ע"כ. והוא פלאי, דמאחר דבחיבור זה אסף וליקט

קריה ספר

ליל ו' של ימי העומר ולא של כל ימי השנה, ע"ש. והו"ד בסי' ילקוט כהונה (עמ' ג). וזכה לכרין לזה בסי' עמורי שש טופיק (ב"מ עמ' קט בהערה). טו. וכ"כ רבינו לקמן בסימן ל"ב בקונטרס אחרון (אות ג ד"ה וא"כ לענין) דכלל גדול אמרו בזה דבראיכא ג' סברות בדבר מרנקט מלתא מציעתא עדיף, ע"ש. ועוד ציינים רבים להאי כללא דאולינן בתר סברא אמצעית יש בספר תפארת יצחק סופר (עמ' קלד).

טז. הגר"ח פלאג"י במועד לכל חי (סימן ט אות ז) כתב בזה"ל: והנה בערב תשעה באב אומרים תיקון חצות, אבל ביום תשעה באב לא יאמרו כמו שכתב בספר יוסף אומץ (סימן א"ך), ועיין בספר יד אבישלום (דף מג ע"ג), ובספר פתח הדביר (דף טו"ד סוע"ג), ובסה"ק רוח חיים (סימן תקנא) השבתי על מ"ש הרב עיקרי הר"ט (סימן כח אות טג), כי ע"ש. וכן הוא מנהגינו לומר תיקון רחל בלבד ולא תיקון לאה, כי אם מומר בשב"ח את שיבת ציון, ולומר קדיש, וגם אין אנו נוהגין לומר התיקון רחל ביום תשעה באב אחר חצות כדברי האמור, ובליל ט"ב תיקון רחל בלבד ולא תיקון לאה, כמ"ש הרמ"ז, ובכ"י

הכף החיים, וכתב בזה"ל: לפק"ד נראה שאין למחות בחוץ לארץ במי שנוהג שלא לומר תקון רחל בשמיטה, ועי' בפתח"ד (סי' א' סי' יג-יד), עכ"ל. (וראה מ"ש בזה בסי' זכות יצחק סופר ח"ב עמ' רפד). ועי' בספר מימי שלמה קמחי (סי' א סי' ב) שהביא לר' רבינו כאן, ע"ש. ועי' בסי' ארץ חיים סתהון (ריש סי' א), ובמה שהעיר ע"ד רבינו הגר"ש דבליצקי בקובץ בית הלל (קובץ לו עמ' טו). יד. בכף החיים פלאג"י (סי' ג אות לה) הביא דברי המהרש"ך משם החיד"א הנ"ל, וכתב דדברים אלו כתבם החיד"א בקטנותו, ושוב הור' ביה, ושמשל הכי לא העלהו על הדפוס. והרב המגיה לא יחייב דעתיה דלא על חינום הוא שלא הביאו הרב ז"ל בעורו בחיים בתוך ספרו, עכ"ד, ע"ש. ולקמן בקונטרס אחרון (אות ד) הזכיר רבינו להרב כף החיים בזה. ועי' ביפה ללב ח"ב (קונטרס אחרון סי' תרב אות ב), ובסי' יד שלום לוקיאנובסקי (סי' א אות יב). ולענין תיקון חצות בליל ו', ראה מ"ש יפה ללב ח"ו (אות ב), ושערי תפילה רקח (סימן א אות ו), ע"ש. והנה בספר טוב להודות (רקח) על תהלים בהשמטות לספר שערי תפילה (סי' טו אות א), הביא מכתב מהג"ר

בעזרת השם יתברך

ספר

תוספת שבת

עם מהדורא בתרא

חלק א'

על הלכות שבת מרישא עד גמירא

חיברו הגאון הגדול המפורסם

מו"ה רפאל מייזליש מהארחוב זצוק"ל

אב"ד פאריצק

נדפס בראשונה בשנת תקכ"ז ומהדורה שניי בשנת תקס"ו

ועכשיו בעזהשי"ת יצא לאור מחדש

באותיות בהירות מאירות עינים ומתוקן מאלפי שגיאות שהיו

בדפוסים הקודמים ונלווה עליו בשולי היריעה שני הוספות

ציונים

מראה מקומות לספרי
האחרונים המביאים דבריו,
ופסקיהם למעשה

ביאורים

משא ומתן בדבר הלכה
לפרש וליישב דבריו
במקומות שטעונין ביאור.

ממני הצעיר באלפי ישראל

אשר אנשי' עקשמיין

נכד המחבר

בפרוס שנת תשנ"א לפ"ק

פה ברוקלין

הוי כברכו לדידהו: (הג"ה) והמנהג (כג) שאותה האשה המדלקת מקבלת שבת בהלכה אם לא (כד) שהתנה מחלה ואפילו תנאי בלב
סגי (מרדכי) אבל שאר בני הבית מותרים במלאכה עד זכרו ועיקר ההלכה תלוי בנרות שמדליקין על השולחן (כה) אבל לא בשאר הנרות
שצנית (ל"ז) ונרין להניח הנרות במקום שמדליקין (כו) ולא להדליק במקום אחר (מרדכי פ' ז"מ):

76

יא אע"פ שלא התפלל הקהל עדיין אם קדם היחיד והתפלל של שבת מבע"י חל עליו שבת ואסור בעשיית מלאכה (כז) ואפילו
אם אומר שאינו רוצה לקבל שבת: **ל**

יב (כח) אם רוב הקהל (כט) קבלו עליהם שבת המיעוט נמשכים אחריהם על כרחם:

יג אדם שבא לעיר בע"ש וכבר קבלו עליהם אנשי העיר שבת אע"פ שעדיין היום גדול אם היה עליו מעות או שום חפץ (ל)
מניחו ליפול:

יד אם ביום המעונן טעו צבור וחשבו שחשיכה והדליקו נרות והתפללו תפלת ערבית של שבת ואח"כ נתפורזו העבים וזרחו
חמה אינם צריכים לחזור ולהתפלל ערבית אם כשהתפללו היה מפלג המנחה ולמעלה (לא) ואם יחיד הוא שטעה בכך (לא)

תוספת שבת

שאינו רוצה. דכיון שהזכיר קדושת שבת בתפלתו שוב
א"א לו לעשותו חול, ואע"ג דבהרלקה י"א דמהני תנאי
כמש"ל (ס"ק כ"ג) תפילה שאני ב"י: **(כח) אם רוב הקהל**
כו'. ולא כדאורח היה נראה פשוט דה"ה במוצאי שבת אם רוב
הקהל לא התפלל עדיין ערבית אין רשות ליחיד להקדים
עצמו ולהתפלל ערבית ולעשות מלאכה דנמשך אחר הרוב
בע"כ, וק"ו הוא דהא אפוקי יומא חמיר מעיולא יומא
כמ"ש סי' תט"ו וסי' שמ"ב וכמדומה שנוהגים (טו) להחיד
בזה, ואפשר דהטעם הוא משום דאי הוי בעי אז גם המה
היו יכולין להתפלל ולהבדיל כמ"ש ססי' זה: [ועוד רשאי
מוצאי שבת דאין מצוה בהוספה יתירה כמ"ש סי' רצ"ג
סק"ג וסי' רצ"א ס"ב וסי' תקנ"א]: ואם רוב הקהל לא היו
בביה"כ אין הרוב נמשכין אחר המיעוט בע"כ, וה"ה שאין
בית הכנסת אחת נמשכת אחר חברתה כה"ג ומג"א:
(כט) קבלו עליהם. היינו שאמרו (יו) ברכו כמ"ש בסי'
רס"א (ס"ד): **(ל) מניחו ליפול.** היינו אם הוא במקום שאין
שם עירוב, אבל אם הוא במקום עירוב יכול לילך עמו
לחדר ולהפילו שם כמו שכתב ססי' רס"ו (ס"ב) עמש"ש:
(לא) ואם יחיד הוא שטעה בכך. הטעם בש"ס דצבור
לא מטרחינן להו, וה"ה בחול נמי דינו הכי ואע"ג דאנן
קי"ל בדיעבד כר' יהודה דאחר פלג המנחה הוי זמן תפילת
ערבית כמ"ש סי' רל"ג, הכא שאני שהתפלל ע"ד שהוא

לאור הנר ליכא איסורא, מהרי"ל במג"א: **(כג) שאותה**
האשה המדלקת. ואם האיש מדליק ליכא מנהגא ומותר
במלאכה, ומ"מ טוב להתנות ב"ח: והט"ז כתב בסי'
תרע"ט (ס"ק א') דגם באיש אסור אחר שהדליק, אך הלבוש
והמג"א שם כתבו ג"כ כדברי (יב) הב"ח: **(כד) שהתנה**
תחלה. ואין להתנות רק לצורך דאל"כ חברך (יג) תחלה
ותתנה, עס"ה מג"א: **(כה) אבל לא בשאר נרות.** ומ"מ
מברכין עליהם, ואפילו אם מדליק בחדרים שאין משתמש
לצורך אכילה מידי דהוי איוה"כ כמש"ל (ס"ק י"ג) מיהו
היינו דווקא כשלא בירך עדיין על נר אחר ויש לו חדר
מיוחד כמ"ש ס"ו, אבל אותן המדליקין באכסדרה אין
מברכין אפילו לא בירך על נר אחר כיון שאין משתמש שם
לצורך אכילה וגם אין מצוה זו מוטלת עליו, אבל במקום
שמשתמשים לצורך אכילה אפילו [ד] אכל במקום אחר
רשאי כמ"ש (יד) סעי' ט' וטוב ליזהר להדליק במקום
אכילה, מיהו סגי בנר א', מג"א: **(כו) ולא להדליק**
במקום זה. לפי שאינו ניכר שעושה כן לצורך שבת, ואם
עמד שם זמן מועט ניכר שהוא לכבוד שבת (טו) ובמרדכי
כתב דאין איסור אלא כשמדליק במקום שאין משתמשינן
והניח אח"כ במקום שמשתמש, ובאגודה כתב שלא ידליק
בתחילה ולהניחם אח"כ במקומם אך ישימם תחילה
במקומם ולהדליק אח"כ, מג"א: **(כז) ואפילו אם אומר**

ביאורים

בשבת, דלא נרין להדליק מקודם ולכן לא מחלקין בין יו"ט לשבת:
[ד] במג"א אי אפי' אחר רשאי וכו', ובדפוס ראשון פי' המו"ש
אפי' אורח אחר, והוא כפי' המחלוקה והשו"ע הרב
בסעי' י', אלא דבספר היקר חזר צ"י ופי' כמש"כ כאן דר"ל במקום

ואע"ג דבמדידוסי המו"ש על הלכות יו"ט (עדין נמתי) נסו"ס תקי"ד
פסק שם כהמג"א דאמרינן לא פלוג, מ"מ אין פירכא משס דלפטר
כתב הגהה זו אחר שגמר חיבורו על הלכות יו"ט) אלא דשמעמי
מאחי ה"י ירמ"י צבי יו"י, דלף דלא אמרינן לא פלוג בתוכה מטעם
שכתבתי, מ"מ ניו"ט ודאי מסתבר לומר לא פלוג, משום יו"ט שאל

ציונים

(יב) וכ"פ האחרונים כהג"ח, ע"י צמ"צ ס"ק מ"ב. (יג) משמע מכאן דאשה שמתנה חנך מחילה, ועמש"כ הנה"ל נד"ה אחר ההלכה ולא ידעתי למה לא הביא
ראיה ממש"כ המג"א כאן, ויש לחלק דמאחר דלא נהיגין להתנות אמרינן לא פלוג, והמג"א כתב כן לפי הס"ד דמותר להתנות לכתחילה, וק"ל. (יד) המחלוקה הגיה
ע"י ס"ח נמג"א ס"ק ט"ו, ועמש"כ בניאוריס. (טו) והשו"ע הרב סעי' י"ד ונמ"צ ס"ק מ"ח כתבו דהעיקר כטעם המרדכי, אלא לכתחילה נרין להדליקם על השולחן.
(טז) בפמ"ג כמ"ו נסוף הקימן כתב בפשיטות דלענין מו"ש אין הימיר נגדר אחר רוב היזכור משום דקיל מו"ש מהכנסת שבת, וע"ע במו"ס ס"ק מ"ג דכתב דתלוי
במ"ו נסוף הקימן כתב בפשיטות דלענין מו"ש אין הימיר נגדר אחר רוב היזכור משום דקיל מו"ש מהכנסת שבת, וע"ע במו"ס ס"ק מ"ג דכתב דתלוי

בס"ד

ספר

בצל החכמה

חלק חמישי

כולל

שאלות ותשובות וברורי הלכות

הנוגעות לארבעת חלקי השלחן ערוך

מאשר חנן ה' את עבדו עבד לעבדי ה'

בצלאל שטרן

לפנים אבד"ק הרמנשטדט, אבד"ק פאפא, אבד"ק עדת ישראל בעיר מעלבארן ור"מ דשיבת ברית אברהם שם ונשיא התאחדות הרבנים התרדים באוסטרליא, ואבד"ק קהל יראים בעיר הכירה וינא יצ"ו כעת פעיה"ק ירושלים תוכב"א.

בלאאמו"ר הגאון המובהק צ"ת וכ"י מו' אברהם זצוקלה"ה והי"ד מת"ס גפי אש, כחבי אש, מליצי אש, שלחן אש, מסדר חילוקים ושיטות, כלבו הקטן, מנחת אברהם, הדרן עלך ועוד ספרים שלא נדפסו והם עדיין בכ"י, ה' יזכנו להוציאם לאור.

עיה"ק ירושלים תוכב"א

שנת ה'תשמ"ו

עיי' שו"ת מהר"ם לובלין (סי' ס"ח סוד"ה ואס), א"כ שפיר י"ל דכשר ע"י שהישראל מקרב הנחיים מתחילת עשיית הריבוע ועד קופה. ואף שגם המכונה 'פועלת לעשיית הריבוע, מ"מ כיון דהו"ל זה אינו יכול וזה אינו יכול שהפעולה מתיחסת בזה אל שני הכוחות, שפיר מהני בזה כח הישראל שהוא בקשירה.

(י) עוד הרהרתי לדון להקל בנד"ד ממש"כ נס' דעת תורה מהגאון מהרש"ם ז"ל (יו"ד סי' ב' אות ס"ה) בדעת האו"י שם, דכיון דהשחיטה בזה להחיר הנהמה וד"ו רק הישראל יכול לעשותו, והפסול אינו יכול דשחיטתו כנחירה בעלמא, א"כ כששחטו יחד הו"ל הישראל יכול והעכו"ם אינו יכול שאינו רק כמשיע בעלמא שאין בו ממש, ולכן דעת האו"י להכשיר ע"ש. וא"כ לכאורה ה"ה בנד"ד כשנעשה ע"י ישראל שהוא בקשירה וע"י המכונה שאינה בקשירה הו"י הישראל יכול והמכונה אינה יכולה ומשיע שאב"מ. — אבל נראה פשוט שזה אינו דברור דל"ש סברת המהרש"ם רק בזה יכול וזה יכול דנחשב הנכרי כלא יכול והישראל שיכול נחשב כעשה הכל לבדו, אבל בזה אינו יכול וזה אינו יכול הרי סו"ס הישראל אינו יכול והעכו"ם הרי בלא"ה אינו יכול והבן. — גם הרי מבואר שאם המים מסבבים את הגלגל השחיטה פסולה, ואינו צר וביחה לענין שחיטה ואינו בקשירה לענין תפילין, דינא שזה כלעיל (אות י"ב) וכמבואר בשו"ת נב"י (מניינא חאו"ת סי' א' ד"ה וגוף).

טרחתו ככל הכתוב למעלה להביא קצת דדי היתר לרבע התפילין ע"י ישראל המחזיק את הנחיים וע"י מכונה השמלית כנגדו שלפניו, אבל כידוע יש כמעט בכל פרט של דדי היתר הנזכרים גם חולקים, ולא אחר"ך בזה כי הכל גלוי לפניו. (ח) על כן לענ"ד נכון להשתמש לרבע התפילין במכונה המופעלת מתחילת עשיית הריבוע ועד קופה בזה אדם שיטנו בקשירה, והוא דרך יסכון אור וכשירה לכו"ע, כמבואר בשו"ת זקן אהרן (ח"א סי' ב') עש"ה.

העולה להלכה: (א) דבר הטעון עשי' לשמה והוא נעשה ע"י שני כחות או שני בני אדם ורק אחד מהם עושהו לשמה, תלוי במחלוקת הפוסקים אם מהני (אות ב' ה). — (ב) דבר הטעון עשי' לשמה, דעת רוב הפוסקים שצריך לעשותו לשמה מתחילתו ועד קופה (אות ה"ח). — (ג) היכא דלא בעינן לשמה רק כדי להוציא מכלל סתמא, נראה דעת רוב הפוסקים דמהני לעשות תחילתו לשמה ושוב גם סתמא כשר, דסתמא כל מה שעושה אח"כ על דעת ראשונה הוא עושה (אות ט'). — (ד) גם אם ישראל מפעיל את המכונה השמלית לשמה, לא חשיבא עשי' לשמה אפי' הנעשה ע"י בסיבוב הראשון (אות י'). ואפי' אם גם הישראל עושה דבר לשמה (אות י"ב). — (ה) הא דקיי"ל שהפסול לכתובת תפילין, פסול לכל חיקון עשיית עור הנחיים, אם הוא מה"ת או רק מדרכנו (מו"ן משי"ן שבעור הראש שהוא בודאי מה"ת), במחלוקת

שהריבוע של הנחיים בין של ראש ובין של יד נעשה ע"י מכונה המופעלת מתחילת העשי' ועד קופה בזה ישראל שיטנו בקשירה (אות ח").

בדר"ש ברכת ישועה הלחה וכט"ס ידדו מברכו בכל מיני דמיטע ומנפס בקרב כל ישראל לישועת ה' כהרף עין פשיה"ק ירושת"ו ל"ו למטמונים ה' חשמ"ג

סימן נג

דין סוף זמן תוספת שבת וזו"ט ביציאתם

7 לשאלת מע"כ נ"י מהו סוף השיעור של תוספת שבת במוצאי ש"ק, אם עד חצות לילה או עד שיעלה עמוד השחר דיוס ראשון, והנני להשיבו בקצרה כמיטת הפנאי.

(א) המג"א (סי' קפ"ח סק"יח) מביא דברי הע"ת שצ"י דבית ר"ת במוצאי שבת ונמשכה סעודתו משבת למוצ"ש עד שעה ורביעיית השעה יזכיר של שבת ולא יעלה ויבא דעד אותה שעה הו"י תוספת שבת ומצוה להוסיף על שבת, אבל אחר זמן זה דאין מצוה בהוספה עדיף טפי להזכיר יעלה ויבא ולא רצה והמג"א חולק עליו, דדוקא בע"ש אמרינן כן כיון דלר"י מפלג המנחה ואילך הו"י לילה לענין ערבית, משא"כ במוצ"ש דקמי' במשהו ע"כ ועיי' גם במחנהש"ק שם. — הספר ע"ת אינו חת"י אבל נראה כוונתו דכסא שלענין תוספת בלתיספת השבת זמנה שעה ורביע כבדמ"א (סי' רס"א סעי' ב') וכ"כ גם בשו"ע (סי' רס"ג סעי' ד'), שאם רוצה להדליק נר בעוד היום גדול ולקבל עליו שבת מיד רשאי וכו' ובלבד שיהא מפלג המנחה ולמעלה שהוא שעה ורביע קודם הלילה עכ"ל, מבואר דכל שיש עדיין יותר משעה ורביעיית השעה עד הלילה לא מהני קבלת שבת והדלקת נרות לשבת ואפי' בדעיבד, עיי' במפרשי השו"ע שם, כך הוא גם לענין תוספת שבת ביציאתו, דעד שעה ורביע יכול לקבל תוספת שבת אבל ליותר מזה לא מהני קבלתו ולא חלה על אותו זמן שאחר שעה ורביע שם תוספת שבת כלל, ולכן בנמשכה סעודתו למוצ"ש שחל בו ר"ת, יזכיר של שבת עד שעה ורביע דעד אז שייך תוספת שבת משא"כ אחר שעה ורביע אף שהוא מיסב עדיין בסעודה שבת ונוהג בו כל דיני שבת אינו כלום דכבר עברה זמן תוספת שבת ולא מהני שוב קבלתו. מפורש דעת הע"ת כי תוס' שבת נמשכת רק שעה ורביע משתחשך ולא יותר. ועיי' עוד מזה לקמן (אות ב')

(ב) ברם ראיתי נס' שלחן הטור להגה"ק מהרי"א מקאמארגא ז"ל (סי' קפ"ח סעיף ט"ו) שצ"י בנזוגע לסעודה שבת שנמשכה למוצ"ש, דמשכה קדושתה וקדושת היום שאסור במלאכה וחל עליו עדיין קדושת שבת וכן צו"ט אבל עכ"פ אם נמשכה סעודתו בלילה יותר משלש שעות לא יאמר כלל לא בשבת ולא ביו"ט עכ"ל. ובהגהות זר והב' שם (אות ה') מוסיף ורואה מחזירא

ומסקנתו על יסוד דברי רבותינו גדולי האחרונים שכיפי שאלו מחפלים במקומותינו כלפי מורה וממילא שכן גם פני המגזי' את הס"ח אחרי הקריאה כלפי מורה, זריך להסחוב עם הס"ח — הפתוח שלשה דפין — צנח ולא צמחירות, בכיוון דרום מערב אפון מורה כפי שאמרו חז"ל כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין ע"כ. — וכל דבריו צוה נכנים ומכוונים להלכה ולמעשה. ועיי' עוד בספר ארחות חיים ספינקא, (סי' קל"ד אות ב') בשם ס' פדה את אברהם, שנשאל ממקום שנהגו בהקמת ס"ח מורה אפון מערב דרום: והאריך וכו' דיומתי נכון מורה דרום מערב אפון ע"ש. הרי שגם דעתו כמסקנת מעכת"ה.

ב) הספר פדה את אברהם אינו תח"י לעיני דבריו, אבל נראה כי הנוהגין לסבב מורה אפון מערב דרום דעתם כדעת רבינו בעל הלבושים מוצא בטו"ו (סי' תרע"ו סק"ו) והוא גם מסכים לדעתו, שפני' לימין היינו להתחיל מימין וללכת לשמאל ע"ש. ולדבריהם בודאי שיש לפנות מורה אפון וכו' וכן מפורש בלבוש (סי' תרנ"א סעי' י"א) ע"ש. ואם כי רובם של גדולי רבותינו דוחים דבריו וכמבואר גם בשו"ת ח"ס (האו"ח סי' קפ"ו ד"ה ראיית), מ"מ עיי' שו"ת פנים מאירות (ת"א סוסי' ז"ח) שמקיים שיטת הלבוש וכו' שדבריו צרורין. גם הגאון בשו"ת הרמ"ע מפאנו ז"ל (סי' ג') נראה קצת דעתו נטוה לדעת הלבוש במש"כ שם (ד"ה אבל) בנוגע לאדם הראשון, וכשעמד על רגליו היו פניו למורה וימינו לדרום, ותחילת פנייתו היחה לימין המורה והיא פני' פנימית לזרוע ימין וכו' עכ"ל, ועוד כ' שם (ד"ה וממה) ומשהגיע כבוד שכינה לפריפת אפון, וכהן גדול הכי נמי שמשם נכנסין לצית קדש הקדשים פנה אל צין הצדדים דרך ימין המורה כדרך שאנו בני ברית כותבים עכ"ל. נראה כי דעתו כסגרת הלבוש וגם מזכיר ומקדימו בהצאת הראי' מדרך שאנו בני ברית כותבים שכו' גם הלבוש (סי' תרע"ו סעי' ה') ע"ש. ומובן בזה גם מש"כ בשו"ת הרמ"ע ימין המורה, עיי' זכאים ס"ד: מאי ימין ימין דמוצא" ונפרש"י שם (ד"ה מאי ימין). ואמנם לא זכיתי עדיין לעמוד בבירור על אמינות כוונתו וה' יעורני להבין דעת קדושים גדולי הדורות ראשונים כמלאכים. ועיי' שו"ת ז"צ החדשות (סי' ס"ו) אריכות רב בזה ושדעת החוס' ישינים (יומא נח): כהלבוש ומאיין גם לשו"ת פנים מאירות (ת"א סוסי' ז"ח) שהזכרתי ועוד הארכתי בזה בקונטרסי מכמה מקומות ואכ"מ.

ג) רמ"מ להמבואר בשו"ע או"ח (סי' תרנ"א סעי' י'), יקף דרך ימין בענינו מורה דרום מערב אפון וכן נוהגים. וגם הנהנים בנשיאת כפים כאשר מחזירים פניהם צין בתחילה צין בסוף דרך ימין. היינו מורה דרום מערב אפון, עיי' שו"ע או"ח (סי' קכ"ח סעי' י"ז) במג"א סקכ"ה וטו"ו סקי"א) ואחרונים שם. וכמו כן נוהגין להדליק נר חנוכה מנר הנוסף משמאל לימין כשבו"ע (סי' תרע"ו סעי' ה') וזה דעת רוב החריטיו של החזוניה מחילא

שעה ורביע אחר שתתקן, אלא שיש בזה האדם ע"י קבלתו וכו' להמשיכו עד ג' שעות בלילה, אבל לא יותר מזה בשום פנים. ג) בסדר הגאון יעז"ץ (מחילה ד' לויית המלכה בסעודה אות ג') כותב, ויש לסומכה לניחא השבת כל האפשרי כי אחר עבור שעה חלק הלך לו ש"ק וע"ש מש"כ עוד בזה. וראיתי בס' יסוד ושורש העבודה (סוף שער העליון) שכ' בנוגע לסעודת לויית המלכה וז"ל, והאוכלים אותה עד אחר ד' שעות בלילה לא יא' יד"ת עכ"ל. הנה הלשון "עד" אחר ד' שעות וכו' מגומגם קצת. אבל נראה כוונתו שהאוכלים אותה אחר ד' שעות בלילה לא יא' יד"ת. וא"כ מוכח דמוספת קדושת שבת נמשכת עד סוף ד' שעות מתחילת הלילה ולא אח"כ ולכן העושה אותה אח"כ. עושה אותה בשעה שכבר יא'תה שבת מלכתא והלכה לה ונמצא אינו מלוה אותה כלל.

ד) בשו"ת חיים שאל (ת"צ סי' כ"ה) נשאל צמח בש"ק ורז"ס לקובצו צמוצ"ש אחר חצות ולעשות לו הקפות אי שפיר למעבד הכי, וע"ש (סוף אות א') שכ', יש לקבצו תיקף צמוצ"ש דעדיין יש הארת שבת כמ"ש רבינו האר"י ז"ל והרמ"ו זלה"ה הוהיר שלא לומר וידוי צמוצ"ש ק' עד חצות לילה וא"כ יש נחת רוח למת דעדיין יש איזה הערה בשמים מהארת ש"ק עכ"ל. ועיי' ספרי שו"ת כלל החכמה (ת"ד סי' מ"ד אות ט') הבאתי בזה גם מס' וזכר דוד הספרדי שכ' כי מהרס"ו ז"ל לא הי' מניח להתאבל על ירושלים כטעם האומרים כי צמוצ"ש נחרב הבית, כי עוד חוספת שבת קיימת אפי' בצמינת הנשמות, ואפשר דעד חצות קאמר ע"כ ע"ש ואין הס' וזכר דוד תח"י כעם לעיין זו. — נראה כי חוספת שבת נמשכת עד חצות לילה. ול"ע ממש"כ בס' צבני יששכר (מאמרי השבתות מאמר ב' אות ד') בשם האר"י ז"ל כי חוספת שבת יכולין להוסיף עד שעה אחת בליל א' ע"כ ע"ש. ואפשר דהארת שבת בשמים וכן חוספת שבת בצמינת הנשמות הוי עד חצות, אבל אנתנו פה אין יכולין להוסיף חוספת שבת לדעת האר"י ז"ל רק שעה אחת אחר שהחשיך. — ועיי' עוד בס' פתח הדביר (או"ח סי' א' אות י"ד) שקדושת שבת נמשכת כל הלילה ע"ש והבן.

והנני בזה ידידושה"ט המצפה בקרב כל ישראל לישועת ה' כהרף עין פעה"ק ירושלים תובב"א. יום ה' לס' וד' ברוך וגו' בכל

סימן נד

דין הגבהת ס"ת והראת פני הכתב לעם בפני דרך ימין
א) מכתב מעכ"ת שליט"א צלירוף קונטרסו צו דן בנוגע להלכות הנוגעות להגנת ס"ת ובהראותו לנכור המתפללים, לנכון הגיעני. עברתי על הונטרתי דאית לה ויראהתי

ספר

בני יששכר

לשבתות ומועדים וחדשי השנה

דרושי תורות וחוקים, מדבש מתוקים, שבעתיים מזוקקים,
גובעים ממקור נאמן, מאן מלכי רבנן, ונוזלים מן לבנון,
המגורה המהורה, בוצינא דנהורא, אספקלריא המאירה,

מוהר"ר צבי אלימלך שפירא זצלה"ה
אב"ד בכמה קהלות ובערוב ימיו בק"ק דינוב יצ"ו

מאמרי

שבת - ראש חדש

ועתה נסדר ונדפס מחדש בעהשי"ת
כאותיות מאירות עיניים ובהנהגה מדוקדקת
וסכיב יחנו ביאורים הארות והערות כדברי רבינו אשר יכונה בשם

'יודעי בינה'

תשע"ו

מאמר ב

בו ידובר ענין תוספת שבת

76 א) חיוב תוספת שבת, כבר ידעת שהרא"ש ז"ל (נרכות פ"ד סי' ו) כתב שלא נודע שיעורו. והנה מנן הארז"ל כתב (פ"ה"ה) שער השבת פרק כד, שיעורו של השבתה עם

התוספות לפניו ולאחריו מהראוי להיות ל"א שעות. והנה אנו צענינו מאלו ראינו רמז בזה בתורה, מלוא זכור את יום השבת וכו' (שמות כ, ח) הוא מלוא הל"א בתורה על

יודעי בינה

א. עיי"ש שכתב: "לענין תוספת שבת ויום הכפורים ויום טוב דקיימא לן שהוא מן התורה פ"ק דר"ה (ט, א), אין צריך כל כך שיעור גדול לתוספת, מיהו נראה שצריך שיעור... ולא נחברר יפה מה שיעור יש לאותו תוספת." (וכ"כ במסכת יומא (פ"ה סי' ח): "ותוספת זה לא נחברר שיעורו, ועל כרחק לאו תוספת כל דהו קאמר. אלא שלא נחברר שיעורו, וצריך לפרוש קודם בין השמשות מעט." (וכ"כ התוספות בכיצה ל, א ד"ה דהא).

וע"ע בר"ן (יומא ב, ב בדפי הרי"ף) שכתב: "יש לשאול זמן תוספת זה אימת, בעוד שהשמש זורח על הארץ אי אפשר, דהא תנן פ"ק דשבת (יז, ב) זכולן ב"ה מתירין עם השמש, ואי אפשר ג"כ שיהיה בזמן בין השמשות, שהרי תוספת זה אינו אלא בעשה, ובין השמשות ספק כרת הוא וחייב אשם הלוי... ויש לומר דמשעה שאין השמש נראה על הארץ עד שמתחיל בין השמשות יש שלשת מילין ושליש או שלשה מילין ורביע כמו שנפרש בסמוך בס"ד [היא שיטת רבינו תם הידוע (ע"י ספר הישר סי' וכו; וע"ע תוספות בשבת לה, א) הסובר דשתי שקיעות הן, הראשונה מתחילה עם שקיעת השמש עד שלשה מילין ורביע, וכל זמן זה נחשב ליום גמור, ואחר זמן זה באה השקיעה השנייה שבה מתחיל זמן בין השמשות שהוא שלשת רבעי מיל (כרבע שעה), ואח"כ הוא לילה גמור. וחולק על הגאונים הסוברים שמיד אחר שקיעת השמש הנראית לעינינו מתחיל זמן בין השמשות, ולאחר שלשת רבעי מיל הוי לילה גמור (ע"י חשוכה מהר"ם אלאשקר סימן צו בשם רב שרידא גאון ורב האי גאון ורב נסים גאון בתשובה כח"י. וכתב שם שכן היא דעת הרי"ף ורבינו אברהם בן הרמב"ם, והוא גם דלא כדעת היראים (סי' קב), הסובר שזמן בין השמשות מתחיל שלשת רבעי מיל קודם השקיעה הנראית לעינינו, ובזמן השקיעה היא לילה

גמור] ואותו זמן הוא ראוי לתוספת... ועל דרך זה כתב הרמב"ן ז"ל (תורת האדם שער אבילות ישנה) שהזמן הזה שהוא מתחילת השקיעה, דהיינו משעה שאין השמש נראה על הארץ עד זמן בין השמשות, הוא זמנו של תוספת, שהזמן הזה הוא שלשת מילין ורביע רצה לעשותו כולו תוספת עושה, רצה לעשותו מקצת ממנו עושה, ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהא ודאי יום מחול על הקודש" (וכן נפסק בשו"ע א"ח סי' רסא סי"ב, ברם רוב הפוסקים פסקו לענין שבת כדעת הגאונים, שיש להוסיף מחול על הקודש קודם ביה"ש, וכמו שכתב הרב חיד"א ז"ל בספרו ברכי יוסף ומתווק ברכה א"ח שם, וע"ע משנ"ב שם סק"ג).

[והנה מבואר דס"ל דאין שיעור לתוספת ודי אפילו ברגע אחד, וכ"כ הארחות חיים (הלכות הילקח הנר בער"ש אות ד): "זמן התוספת קודם בין השמשות מעט, ולא נתנו בו חכמים שיעור, אלא שצריך להוסיף שיעור הנראה לעינים שהוא תוספת, ואפילו ברגע אחד די". וכן היא דעת תוספות בר"ה (ט, א ד"ה ור"ע) הסמ"ג (עשין לב) והיראים (סי' קב). אמנם בשיטה מקובצת (ביצה ל, א) הביא בשם ר"י, שזמן התוספת הוא כחצי שעה (ובמשנ"ב א"ח שם סק"ב כתב בשם החיי אדם, שיש להוסיף מחול על הקודש קודם ביה"ש רבע שעה, שיהיה יחד עם ביה"ש חצי שעה)].

ב. עיי"ש שכתב: "ל"א מלכים יש בקליפות שכבש יהושע, וכנגדן ל"א שעות קודש, וזה סוד 'אל מלך יושב', היינו מחצות יום ו' עד הלילה ו' שעות, ויום שבת הרי כ"ד, עם ו' הרי ל', ואחד בסעודה מצאיי שבת שהוא סעודה דדוד מלכא, הרי ל"א." (וכ"כ בשער הסליחות פ"ה; וע"ע במגלה עמוקות פרשת וירא; וע"ע שם בפרשת ואתחנן עה"פ אעברה נא).

וכ"כ בשלה"ק (מסכת שבת - נו מצוה אות לב): "מדת חסידות וקדושה יחירה היא, להיות מוכנים

פי משכון ומנין הרמז"ס ג
אוליין כוונתה י.

וגראה לי לומר טעם
קדש' איקרי, ו
הוספת חומש - יוסף טו
כנ, יד, נלמד סתום מן
חומש'. והנה עיקר יוס

לצורך שבת במלאכות כבי
ואילך יהיה העסק הכל בקרו
דהיינו בהתעוררות תשובה וב
התורה, ככה יעשו כל בני בוי
וסימנך ל"א תעשה כל מלא
שלא יעשה מלאכה במשך לי
קדושה מחצות ואילך ובתוס
שצריך להוסיף מקודש אל ו
וסימנך כל המלכים ל"א. וסי
(תהלים נב, ג), כי יום השבת
ובחסד ובשלום ובאהבה רבו
והנה מבואר בדבריהם שיי
שישי ושעה אחת במוצאי ע
תעלומה (עמ"ס ברכות בפסקי
והנה היה נראה לכאורה אע
יתלקם בתוספת שלש שעות
ושלש שעות ומחצה ביציאת
סתם כדבריהם, שכתב: "חוס
עד ל"א שעות, היינו מן הצ
אחת בליל ראשון".

ג. אעפ"י שבספר המצוות
קנה"ה, מ"מ על פי סדרם ב
וכמו שמצינו שמנאה בעל ס
וכידוע שבעל ספר החינוך כ
הרמב"ם בספר המצוות, ו
חיבורו: "כל המצוות שנתן
ישראל הכלולות בספר התור
בין מצוות עשה ולא תעשה,
הן הסדרים שהן כתובות בו
אותן הרב הגדול רבינו מ
לברכה. וכסדר הזה שאני
כתובות בספר התורה".

פי חשבון ומנין הרמב"ם אשר סוגיין דעלמא זולין כוונתיה.

הנה נלטרך על פי דרכי המורה [כענין זמנה מציינו] להוסיף חומש, והויין ל' שעות, והנה אותן למ"ד שעות הויין כעין מורה [כיון שנלמד זמנה מציינו מן המורה].

וגראה לי לומר טעם זזה, דהנה שבת 'קדש' איקרי, ובקודש מציינו בחורה הוספת חומש - 'ויסף חמישיתו עליו' (ויקרא כג, יד), נלמד סמוס מן המפורש להוסיף חומש. והנה עיקר יוס השבת כ"ד שעות,

והנה משנה שלימה שנינו זממכת זצח מציעא דף פ (עמוד א), השוכר את החמור להציל עליה חטים, אם הוסיף

יודעי בינה

ד. וכ"כ רבינו בדרך פקודין (מ"ע ל"א בהקדמה): "למדנה מתורתו של הארז"ל לקדש בקדושת השבת ל"א שעות, והוא הנרמז ג"כ קדושת השבת מצוה ל"א. ה. מדוע שיעור השביתה עם התוספת הוא ל"א שעות.

לצורך שבת במלאכות כבידות בחצות, ומחצות ואילך יהיה העסק הכל בקדושת שבת שכולו שבת, והיינו בהתעוררות תשובה ובתיקוני מעשים וכלימוד התורה, ככה יעשו כל בני בית עד זמן הדלקת נרות. וסימנך ל"א תעשה כל מלאכה' (שמות כ, י) [היינו שלא יעשה מלאכה במשך ל"א שעות], כי בהתחלת קדושה מחצות ואילך ובתוספת שעה במוצאי שבת שצריך להוסיף מקודש אל החול, הרי ל"א שעות, וסימנך כל המלכים ל"א. וסימנך 'חסד א"ל כל היום' (תהלים נב, ג), כי יום השבת צריך להיות כולו כחן ובחסד ובשלום ובאהבה רבה.

ו. כמו שנאמר (שמות לא, יד) "ושמרתם את השבת כי קודש הוא וגו'.

והנה מכואר בדבריהם שיש לשבות ו' שעות ביום שישי ושעה אחת במוצאי שבת, אבל רבינו במגיד תעלומה (עמ"ס ברכות בפסקי הרא"ש פ"ד סי' ו) כתב: "והנה היה נראה לכאורה אשר שבע שעות הנוספים יחלקם בתוספת שלש שעות וחצי בכניסת השבת ושלוש שעות ומחצה ביציאתו". אולם לקמן (אות ד) סתם כדבריהם, שכתב: "תוספת שבת יכולין להוסיף עד ל"א שעות, היינו מן חצות יום הששי עד שעה אחת כליל ראשון".

ז. כלומר, נלמד סתום היינו שבת קודש שאין כתוב בה להדיא שיש להוסיף עליה חומש, מן המפורש, מהכתוב במקום אחר שכל הנקרא 'קודש' יש להוסיף עליו חומש.

ג. אעפ"י שבספר המצוות מנאה הרמב"ם כמצוה קנ"ה, מ"מ על פי סדרם בתורה היא מצוה ל"א, וכמו שמצינו שמנאה בעל ספר החינוך כמצוה ל"א, וכידוע שבעל ספר החינוך כתב חיבורו על פי דברי הרמב"ם בספר המצוות, [וכמו שכתב בהקדמת חיבורו: "כל המצוות שנתן האל ברוך הוא לעמו ישראל הכלולות בספר התורה שהן קבועות לדורות, בין מצוות עשה ולא תעשה, הם תרי"ג מצוות. ואלו הן הסדרים שהן כתובות בהן לפי החשבון שחשב אותן הרב הגדול רבינו משה בן מיימון זכרונו לברכה. וכסדר הזה שאני כותבן זו אחר זו הן כתובות בספר התורה"].

ח. מדת 'מה מציינו' היא, כשיש שני דברים שהם שוים בדבר אחד, יש להטיל על הדבר השני אותם דינים הנוהגים בדין הראשון (עי' ספר הכריתות לר"ש מקינן ח"א בית ג אות ב, ועיי"ש שמחלק בין 'מה מציינו' ליבנין אב, אבל לרוב הראשונים היינו הך).

ז. היינו לתך חטיין וכדלהלן.

ו. כי יש לחשב החומש מלבד בדין קודש (כמבואר בכ"מ נד, א דפסקין כמ"ד חומש מלבד, וכן פסק הרמב"ם ערכין ה, ה), והיינו שעל ארבעה רבעים מוסיף חמישית מבחוץ, כלומר שמחלק הקרן לארבע ורביעית ממנו מוסיף עליו מבחוץ. והנה רביעית של כ"ד הוא ו', א"כ יש להוסיף על הכ"ד שעות של שבת עוד ו' שעות, וכיון שכן שפיר עולים יום השבת עם התוספת ל' שעות. [ולקמן בסמוך יבואר מדוע יש להוסיף שעה נוספת שיהיו יחד ל"א שעות].

היות ל"א זנו ראינו וס השבת' בתורה על

על דרך זה שנה שהזמן ושעה שאין משות, הוא ילשת מילין צה לעשותו זמן שיהא ר"ע אר"ח סי' דעח הגאונים, זו שכתב הרב י"ח שם, וע"ע

תוספת ודי זלכות הדלקת ין השמשות ולא שצריך פת, ואפילו בר"ה (ט, א קב). אמנם ר"י, שזמן ז שם סק"ב הקודש קודם (שעה)].

פות שכבש "א"ל מלך שעות, ויום נודת מוצאי ל"א", (וכ"כ ת וירא; וע"ע

זו אות לב); יות מוכנים

במשאו שלשה קצין" חייב [צ'אונסון], דמשא החמור הוא לתך - הוא ט"ו ס'אין, ואם הוסיף שלשה קצין - הם חצי ס'אה, חלק שלשים מן הראוי, זה נקרא תוספת משאו". ומוזה למדו בגמרא (שם עמוד 3) למשא האדם תוספת קב, להיות משא האדם שלשים קצין, אם הוסיף ונתן עליו ל"א קצין חייב", וכן למדו לספינה ולעריבה" דתוספת מקרי חלק ל"א תוספת מן שיעור הראוי לו מיקרי תוספת".

והגה גם אנחנו עם הקודש צעשייתנו המלות צ'אהבה וצ'חיבה יתירה, הנה היתרון

הוא תוספת חלק ל"א יותר מן הציווי, וזוה חיבה יתירה נודעת לנו שאין אנחנו עושים המלות דרך משא רק אנחנו עוד מצקקים להוסיף, על כן שיעור השביתה בתוספת חיבת הקודש הוא ל"א שעות, כדברי מנן האר"י ז"ל".

ובזה מלאנו ראינו טוב טעם ודעת למספר ש"י עולמות שעמיד הקודש צריך הוא להנחיל לכל זדיק וזדיק, כמה דאח אמר (משלי ת, כא) 'להנחיל אהבי יש"י', [היינו לעושים המלוה מאהבה ומוסיפים תוספת חלק ל"א, כי אינם עושים דרך משא רק

יודעי בינה

יא. ונת החמור מכובד המשא.

יב. וכ"כ רש"י שם (עמוד ב ד"ה קב) דתוספת אחד משלשים במשא הוא. (וכן נפסק בשו"ע ח"מ סי' שה ס"ג).

יג. כיון שהוסיף עליו אחד משלשים יותר ממה שמסוגל לשאת, וכדאיתא שם: "קב לכתף", ופירש רש"י: "קב הוי תוספת לאדם הנושא בכתף, וחייב המוסיף בקלקולו, מכאן אתה למד שמשא אדם בינוני שלשים קב... [ו]תוספת אחד משלשים במשא הוא, ואשמועינן דאם הוסיף עליו קב חייב", כיון שהוא תוספת אחד משלשים, כי אינו יכול לשאת עליו אלא שלשים קב, וכשמוסיף עליו קב נוסף שהוא אחד משלשים ממה שמסוגל לשאת, הרי זה תוספת משא.

יד. היא ספינה קטנה. ו'ספינה' היינו ספינה בגודל בינוני, [וספינה גדולה נקראת 'בורני גדולה' כמבואר שם].

טו. כדאיתא שם: "אדריב [- לתך, הוי תוספת] לעריבה [- למשאו ספינה קטנה, כלומר אם הוסיף בה לתך יותר ממה שיכול לשאת חייב], כור [הוי תוספת] לספינה", ומבואר שם הטעם: כי תמיד התוספת היא אחד משלשים יותר ממה שיכול לשאת, ולכן עריבה כיון שמשאה הרגיל היא שלשים לתך, לכן התוספת שלה [שהיא אחד משלשים] היא לתך, וספינה בינונית כיון שמשאה הרגיל היא שלשים כור לכן התוספת שלה היא כור.

עכ"פ מבואר שכשמוסיפים חלק שלשים משיעור הראוי למשא היא נקראת תוספת על המשא, ובאדם ובספינה כיון שמשאם הוא שלשים [קב או כור] לכן התוספת אצלם היא ל"א, כי חלק התוספת היא אחד משלשים ממה שמסוגל לשאת, נמצא שלאחר התוספת היא ל"א.

טז. ר"ל, כיון שנתבאר שהתוספת יותר משיעור הראוי למשא היא חלק ל' מהמשא, יבואר היטב מדוע נצטוונו להוסיף על השביתה שעה נוספת ולשבות יחד ל"א שעות. כי שיעור השביתה שיש לשבות היא שלשים שעות, וכדי להראות חיבת הקודש שאין אנו שובתים בשבת בדרך משא אלא דרך אהבה וחיבה, על כן אנו מוסיפים על השביתה שעה נוספת על ה' שעות שהוא חלק ל' משיעור השביתה, שהוא יותר משיעור הראוי למשא, וע"י כן אנו מראים שאין אנו שובתים דרך משא אלא דרך אהבה וחיבה, שהרי אנו שובתים יותר משיעור הראוי למשא, ואילו היינו שובתים מתוך משא לא היינו מסוגלים לשבות כל כך שעות, שהרי אין דרך משא בכך, וכיון שאנו שובתים יותר מחלק ל' המחויב לנו מה"ת מוכח שאין השביתה מתוך משא אלא מתוך אהבה וחיבה.

יז. וכמו ששנינו (עוקצין פ"ג משנה יב): "אמר רבי יהושע בן לוי, עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות, שנאמר 'להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא'".

דרך אהבה"י]. דהנה (ד) מצינו בכל מקור העיקר"י. ואם כן י הנ"ל שמעשה הש"י"ת צהיפוך, היינו שנות פעמים יותר מן המ

ואם כן לפי זה אנחנו לצורך גבוה לי הנכללים בעשר כ"ה, ע פ"א מ"ו) - עשר סו כן עשרה עולמות ה

יה. וזהו 'להנחיל אוהב עולמות לצדיקים העושי משא.

יט. שם: "בר קפרא אמ מרובה על העיקר, קין תוספת דכתיב (בראשית ו ושתי האומותיו, יוסף ע בו תוספת הוא מעמיד

כ. ר"ל, אצל האדם העי מהתוספת, שהרי משא התוספת יותר מהראוי משלשים מהעיקר, אבי שהתוספת שכר שנותן ו היא שלשים פעמים יזה חלק ל' מהתוספת, לפי על העיקר, לכן נותן לצ שכר יותר מהראוי להכ

כא. כדאיתא בזה"ק (ה ספירה", וכתב בשער עולם האצילות... סך פרצוף מהם כלול מענ כלולה מעשר".

כב. ר"ל, העשר קדושו הם נגד העשר ספירו יצירה פרק א עיי"ש (ו סט, א; וכ"כ במגלה עמוקו דרוש ו).

ותוספת של הקדוש צרוך הוא עליקו תוסף
 שלשים פעמים^{כד}, הנה יעלו למס' ש"י
 שמנחיל הוא ית"ש לאוהביו דייקא^{כה} היינו
 העושים המלות מאהבה דייקא, וסיפיים
 בתוספת חלק ל"א^{כז}.

וזדו שפירשנו בפירוש הכתוב (דבויימיס-א
 יג, לב) 'ומבני יששכר יודעי ציון לעתים
 לדעת מה יעשה ישראל', דהנה ישא עמוד
 המורה^{כז} נקרא 'יששכר' - י"ש שכל עולמו,
 שעמיד הקדוש צרוך הוא להנחיל י"ש לאוהביו
 שמו ומורתו^{כח} (עי' כסלו-טבת מאמר תורת ט).

דרך אהבה^{כט}. דהנה אמרו רז"ל (נר"ר סא,
 ד) מלינו בכל מקום התוספת מרובה על
 העיקר^ל. ואם כן יש צדינו לומר על פי
 הנ"ל שמעשה השי"ת עם אוהביו הוא באהבה
 צהיפון, היינו שנותן שכר לאוהביו שלשים
 פעמים יותר מן המגיע להם^כ.

ואם כן לפי זה אנתנו עם קרובו כל עצודתיו
 לצורך גבוה לייחד העולמות העליונים
 הנכללים בעשר^{כא}, עשר קדושות הן (עי' כלים
 פ"א מ"ו) - עשר ספירות העליונות^{כב}, ואם
 כן עשרה עולמות הן עיקר שכרנו צהיפון^{כג},

יודעי בינה

כג. כלומר, מצד הדין והיושר ראוי שיגולם השי"י
 עשרה עולמות, בשכר שמייחדים העולמות הנכללים
 בעשר.

כד. להנחיל להם שלש מאות עולמות נותנים מלבד
 עשרה עולמות שצריכים לקבל על פי דין
 כה. כאמור להנחיל לאוהביו.

כו. ר"ל, כיון שהצדיקים העושים מצוה מאהבה
 מוסיפים על המצווה עליהם חלק לי מהולך, היינו
 חלק לי יותר ממה שנצטוו (וכמו שנבאר צ"ל), לכן
 מוסיף להם הקב"ה על עיקר שכרם שלשים פעמים
 יותר ממה שמגיע להם מצד הדין, באין שיהיה
 העיקר חלק לי מהתוספת, כי תוספתו לי הקב"ה
 מרובה על העיקר. על כן מוסיף להם הקב"ה בשכרם
 שלשים פעמים יותר מהמגיע להם, לכן בסוף לעיקר
 השכר שהם עשרה עולמות שמקבלים מצד הדין
 וכנ"ל, מוסיף להם הקב"ה בשכרם כהו שלשים
 פעמים יותר - באופן שיהיה התוספת מרובה על
 העיקר ולא יהא העיקר אלא חלק לי מהתוספת, ולכן
 זוכים לשי"י עולמות, עשרה עולמות מצד הדין ועוד
 שלש מאות עולמות תוספת שכר.

כז. כדאיתא במדרש (בר"ר עב, ה): 'יששכר תשיעי
 לשבטים והוא הקריב [בקרבת הנשיאים] שני למלך
 [כלומר, מיד אחר נשיא שבט יהודה], מפני מה,
 מפני שהיה בן תורה, הה"ד 'ומבני יששכר יודעי
 בינה לעתים'."

כח. ר"ל, לכן נקרא בשם 'יששכר', כי זרמו בשמו
 שעמיד הקב"ה להנחילו י"ש עולמות בשכרו, להיותו

יח. זהו להנחיל אוהביו י"ש, היינו שמנחיל י"ש
 עולמות לצדיקים העושים המצוה מאהבה ולא דרך
 משא.

יט. שם: "בר קפרא אמר, תוספתו של הקדוש ב"ה
 מרובה על העיקר, קין עיקר, והבל על ידי שהוא
 תוספת דכתיב (בראשית ד, ב) 'ותוסף ללדת' נולד הוא
 ושתי תאומותיו, יוסף עיקר, ובנימין על ידי שכתוב
 בו תוספת הוא מעמיד עשרה וכו', עיי"ש.

כ. ר"ל, אצל האדם העיקר הוא שלשים פעמים יותר
 מהתוספת, שהרי משא האדם שלשים קב, ושיעור
 התוספת יותר מהראוי למשא היא קב שהוא אחד
 משלשים מהעיקר, אבל אצל הקב"ה הוא להיפך,
 שהתוספת שכר שנותן לצדיקים העושים מתוך אהבה
 היא שלשים פעמים יותר מהעיקר, ואין העיקר אלא
 חלק לי מהתוספת, לפי שהתוספת של הקב"ה מרובה
 על העיקר, לכן נותן לצדיקים שלשים פעמים תוספת
 שכר יותר מהראוי להם (ויבאר לקמן ביתר ביאור).

כא. כדאיתא בזוה"ק (ח"ג רכג, ב ברע"מ): 'עשרה בכל
 ספירה', וכתב בשער הגלגולים (הקדמה כט): 'כל
 עולם האצילות... סך כולם עשרה פרצופים, וכל
 פרצוף מהם כלול מעשר ספירות, וכל ספירה מהם
 כלולה מעשר'."

כב. ר"ל, העשר קדושות הנזכרים במסכת כלים הנ"ל
 הם נגד העשר ספירות העליונות הנזכרים בספר
 יצירה פרק א עיי"ש (עי' מהרש"א יומא לט, ב; קידושין
 טט, א; וכו' במגלה עמוקות אופן כז; וע"ע יערות דבש ח"א
 דרוש ז).

היוזי, וזוה
 אנתנו עושים
 צוד מצקסים
 זה בתוספת
 כדברי מרן

דעת למספר
 יש צרוך הוא
 דלח אמר
 יש"י, [היינו
 יפים תוספת
 דך משא רק

שלשים משיעור
 המשא, ובאדם
 [קב או כור]
 ק התוספת היא
 נמצא שלאחר

משיעור הראוי
 היטב מדוע
 נוספת ולשבות
 שיש לשבות
 ת הקודש שאין
 לא דרך אהבה
 תה שעה נוספת
 יעור השכיחה,
 וע"י כן אנו
 אלא דרך אהבה
 משיעור הראוי
 משא לא היינו
 אין דרך משא
 לק לי המחויב
 תוך משא אלא

(ב): "אמר רבי
 לכל צדיק וצדיק
 יש ואוצרותיהם

והנה בני יששכר ציודעם שהקצ"ה נותן שכר לאוהביו ש"י עולמות, ויודעים שמדת הקדוש צרוך הוא התוספת מרובה על העיקר, ועצודחינו, לייחד העולמות עשר ספירות, נותן להם הקדוש צרוך הוא תוספת מרובה שלשים חלקים יותר על העיקר, תוספת ש' יותר על י' - תוספת ל' פעמים על העיקר חלק ל"א, הנה זהו מדת הקדוש צרוך הוא. על כל פנים מזה נדע אכן צדיקן מחוייבים לעשות המצוות באהבה בתוספת חלק ל"א יותר מן העיקר, ממילא נדע בכל עיתות מעימותי קודש צריכין אנוחנו להוסיף שיעור חלק ל"א. וזהו 'ומצני יששכר' [דייקא, י"ש שכר] 'יודעי צינה לעמים' [מעימותי קודש] 'לדעת מה יעשה ישראל'

[כמה יוסיפו על הקודש מאהבה^ט], דרוש וקבל שכר י"ש.

ובזה יתפרש נמי צרמו הכתוב (בראשית מט, יד-טו) 'יששכר חמור גרם רובץ וכו' וירא מנוחה וכו' והיה למס עובד' ל, היינו, 'יששכר חמור גרם' - דין הגשנה אלל החמור בתורה שבעל פה היא שגרמנה לו למתנת י"ש שכ"ר ל"א, היינו החמור ה'רובץ' תחת משאו אפילו 'צין המשפחים' מקום מישור^{יב}, הנה נמסר בתורה שדרכו לרובץ^{יג} בתוספת חלק ה'ל"א על ל' חלקים^{יד}, מזה יודעים בני יששכר שעשיית המצוות מאהבה הוא בתוספת חלק ל"א^{טו}, וזהו גורם להם י"ש שכר מהקצ"ה וכנ"ל^{טז}.

יודעי בינה

וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבל ויהי למס עובד^א.

א. וזהו י"ש-שכר חמור גרם, כלומר דין הגשנה בחמור גרם להם לזכות לש"י עולמות שכר על מעשיהם וכדלהלן.

ב. כי 'בין המשפחים' היינו בין תחומי העיירות (עי' רש"י ושאר מפרשים שם), ותחומי העיירות הם בדרך כלל מקום מישור.

ג. היינו שאינו יכול לעמוד מחמת כובד משאו.

ד. וכמו ששינוי (כ"מ פ, א כמובא לעיל) שהשוכר את החמור והוסיף על משאו חלק ל' ממה שהחמור יכול לשאת, כלומר שמוסיף חלק ל"א על ה' חלקים שיכול לשאת, חייב. כי החמור גם אם הוא בדרך מישור אינו יכול לשאת משא כבד כזה אלא רובץ תחת משאו.

ה. כי כזה מראים שאינם עושים דרך משא, שהרי אין דרך משא בכך, אלא דרך אהבה וחייבה.

ו. היינו שמקבלים תוספת שכר שלשים פעמים יותר מהראוי להם, באופן שהעיקר אינו אלא חלק ל' מהתוספת, בשכר שמוסיפים עליהם חלק ל' יותר ממה שנצטוו.

עמוד התורה וצדיק העושה מאהבה. [ובעיקר הענין שנקרא 'יששכר' על שם השכר, כבר נזכר כן במדרש שכל טוב (בראשית ל, יח) עיי"ש].

כט. ר"ל, בני יששכר הנקראים כן לפי שמקבלים ש"י עולמות בשכרם, למדים מהשכר שנותן להם הקב"ה כמה יש להוסיף באהבה על המצווה עליהם, היינו כמה זמן יש להוסיף על עיתותי הקודש בנוסף למה שנצטוו, וזהו 'יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל', כלומר יודעים כמה צריכים ישראל להוסיף מאהבה על עיתותי הקודש יותר ממה שנצטוו. וכיון שמוסיף להם הקב"ה בשכרם שלשים חלקים יותר על העיקר באופן שנעשה העיקר חלק ל' מהתוספת, מזה יודעים שיש להוסיף חלק ל' על העיקר, כי אצל הקב"ה התוספת מרובה על העיקר, משא"כ לדידן העיקר מרובה על התוספת, לכן כיון שאצל הקב"ה העיקר הוא חלק ל' מהתוספת, לכן מן הראוי שנוסיף על המצווה עלינו באופן שתהיה התוספת חלק ל' על העיקר, על כן יש להוסיף שעה נוספת על עיתותי הקודש, ולשבות חלק ל' יותר מהמצווה עלינו, כלומר לשבות שעה נוספת על ה' שעות שנצטוינו עליהם שהוא חלק ל' על העיקר.

ז. שם: 'יששכר חמור גרם רובץ בין המשפחים,

ומפרש הכתוב [מנוחה טו' הוא בעצם הארץ] [ארציות] [היינו רק עריב] טובה בעצם לט, ו עובר בעולם עומ לטבול] [טורח ט

זו. שהוא יום שכולו אותיות דרבי עקיב מתענגים תענוגי מנו ד. וכמו שמצינו ב 'עולם שכולו טוב', בהחלט (עי' שלה"ק בהג"ה).

ט. כי זהו מהותו ש שכתב בספר העקו [היא] על שלש פני המועיל, ואם אהבת האדם הדבר הנאה שיתערב באהבה ד ערכות כלל, אבל בלבד, ואהבת המ מצד התועלת שיקב שיהיה הדבר הנאו לא בעבור שהוא בלבד "נוע" עוללו [נוה לשון המי יתחלקו לשלשה, תכליתו לבקש אך הנפש, ויש יבקש הממוצע בין הטו הערב הוא פועל ד מפועל השכל].

מ. כלומר, כיון ש אינו טוב בעצם א יששכר עולם עובו עול התורה אעפ" וכ"כ האוה"ת טוב' פירוש מנוה

מן הראוי, היינו צהוספת חלק ל"א על הל' חלקים, וזהו שאמרן 'ויהי למס עובד', 'ויהי' בכל מקום ליטנה דלערא, מפני שמורה על דבר הטורח ומשא כזידה יתר על הכת, דהיינו ל"א מספר 'ויהי', וזהו שאמר 'ויהי למס עובד' - עובד עצודתו כענין מי שמכריחין אותו צמס כן הוא עובד הימרון היינו חלק הל"א גם כן כענין

ומפרש הכתוב 'וירא מנוחה כי טוב' [מנוחה] הוא עולם הבא, כי טוב' הוא בעצם, מה שאין כן] זאת הארץ' [ארציות העולם הזה] 'כי נעמה' [היינו רק עריבות לפי שעה אבל אינו טובה בעצם, על כן מחליף הוא עולם עובר בעולם עומד טוב וקיים], 'ויט שכמו לסבול' [טורח משא עצודת הקודש יתר

יודעי בינה

ובהתבונן האדם בכל הנאות העולם הזה הנרגשות, כמו שתאמר תאות המאכל והמשתה, אין העריבות של אותו דבר צודק מצד עצמו, אלא מצד הגוף אשר הוא כלי ריקם שעומד למלאות, שכן הטביע בו היוצר שלא יוכל להתעכב ריקם כלל, ולזה כאשר יהיה האדם שבע, לא מלבד שלא יקח עריבות למאכל ההוא אשר נכספה וגם כלתה נפשו אליו באותה שעה עצמה קודם שמילא כריסו, אלא שמואס בו כמואס ברע, וזהו שאמר הכתוב (משלי כג, ח) 'פתח אכלת תקיאנו', פירוש הפת של העולם הזה אם אכלת אותו, אחר כך תקיאנו כי תמאס מהכניסו לתוך פיך, גם בדבר אשר יחשוק בו האדם למראית העין ויתאו לבריה נעימה, כאשר יחקור בטיב החקירה יראה שאותו יופי ונעימות אינו אלא מראה היולי, כי בהתבונן האדם בכשר ובעור אשר מהם בנוי כל יופי ותואר באדם, יראה וישכיל בהתבונן בהם כי אין בהם נעימות ויתמאס בכשר אדם מגשת אליו, ואין הכל אלא דמיון, אבל הטוב האמיתי והנעימות הצודק הוא של עולם העליון, ולזה אמר 'וירא מנוחה כי טוב' פירוש העולם שנקרא 'מנוחה' שהיא טובה, לשלול הטוב הנדמה בעוה"ז כנוכר".

מא. כאמרם ז"ל (מגילה י, ב): "אמר רבי לוי ואיתימא רבי יונתן, דבר זה מסורת בידינו מאנשי כנסת הגדולה, כל מקום שנאמר 'ויהי' אינו אלא לשון צער". [ברם עיי"ש דמסיק רב אשי: "כל 'ויהי' איכא הכי ואיכא הכי - יש שהוא לשון צער ויש שהוא לשון שמחה], 'ויהי בימי' אינו אלא לשון צער, אבל רבי לוי לכאורה חולק עליו, וכן מבואר במדרש רבה (במדב"ד י, ה) דכל 'ויהי' לשון צער, וכן מבואר בתיקון"ז (ער, א). אבל במדרש תנחומא (שמיני ט) איתא כן רק על 'ויהי בימי'. וכוונה"ק (ח"ג רלא, א) איתא: " 'ויהי' איהו צער, 'ויהי בימי' צער ודאי".

זו. שהוא יום שכולו שבת ומנוחה. וכן אמרו במדרש אותיות דרבי עקיבא: "עולם הבא שבה אתם מתענגים תענוגי מנוחה".

זח. וכמו שמצינו בחז"ל (קידושין לט, ב) שקראוהו 'עולם שכולו טוב', והוא מטעם כי הכל טוב שם בהחלט (עי' שלה"ק מסכת שבעות - תורה אור אות קנה בהג"ה).

צ. כי זהו מהותו של הערב שאינו טוב בעצם, וכמו שכתב בספר העקרים (מאמר ג פרק לה): "האהבה [היא] על שלש פנים, אם אהבת הטוב, ואם אהבת המועיל, ואם אהבת הערב, ואהבת הטוב הוא שיאהב האדם הדבר הנאהב מצד שהוא טוב גמור, מבלי שיתערב באהבה ההיא קבלת התועלת ולא קבלת ערבות כלל, אבל יאהב הטוב מצד מה שהוא טוב בלבד, ואהבת המועיל הוא שיאהב הדבר הנאהב מצד התועלת שיקבל ממנו בלבד, ואהבת הערב הוא שיאהב הדבר הנאהב מצד הערבות המגיע לו ממנו לא בעבור שהוא טוב ולא מועיל אלא שהוא ערב בלבד" (ועי' עוללות אפרים ס"י רלא).

[וזה לשון המלבי"ם (שופטים ט, ח): התכליתות יתחלקו לשלשה, טוב, ערב, מועיל, יש שישים תכליתו לבקש אך הטוב בעבור שהוא טוב לאושר הנפש, ויש יבקש אך הערב לגוף בלבד, ויש יבקש הממוצע בין הטוב והערב שהוא המועיל, שבקשת הערב הוא פועל החוש הבהמי, ובקשת המועיל הוא מפועל השכל].

מ. כלומר, כיון שהעוה"ב הוא טוב בעצם והעוה"ז אינו טוב בעצם אלא רק ערב לפי שעה, לכן מחליף יששכר עולם עובר בעולם עומד, ומטה שכמו לסבול עול התורה אעפ"י שמפסיד מעריבות עולם הזה. וכ"כ האוה"ח הק' (שם עה"פ): " 'וירא מנוחה כי טוב' פירוש מנוחה העליונה, כי טוב' פירוש בהביט

י"ט, לרוש

זכר שיש מט,

רוצן וכו'

ד"ל, היינו,

אזל החמור

לו למתנת

רוצן' תחת

ס מישור"ב,

ג צהוספת

יודעים בני

וא צהוספת

י"ט שר

זה ויט שכמו

זר דין הנשנה

נות שר על

זומי העיירות

רות הם בדרך

ובד משאו.

ז שהשוכר את

זמה שהחמור

על הל' חלקים

ים הוא בדרך

זה אלא רובץ

ך משא, שהרי

וחיבה.

ס פעמים יותר

אלא חלק ל'

חלק ל' יותר

דבר המוכרת^{מב}, והיה שכתו י"ש שכ"ר לפעולתו כנ"ל.

(ב) כבר כתבתי לך לעיל (אוח ה), ענין שציתה עם התוספת כפי דברי מרן האריז"ל הם ל"א שעות - הנה יש להם רמז צמורה מלוח 'זכור את יום השבת' (שמות כ) הוא מלוח הל"א צמורה^{מב}. אבאר לך צימור, דהנה בדברות הראשונות נאמר (שמות טו) 'זכור את יום השבת וכו', הוא מלוח הל"א, ובדברות האחרונות נאמר (דברים י) 'שמור את יום השבת וכו' כאשר נזכר ה' אלוקיך, יש לפרש כ"ף 'כי' אשר^{מד} מורה על המקום^{מב}, ר"ל לומר שמרהו כפי המנין של המקום אשר נזכר ה' אלוקיך שהוא מלוח הל"א, והיינו 'שמור וכו' כאשר נזכר וכו' - שמרהו כשיעור המקום אשר נזכר ה' אלוקיך צמורה, היינו ל"א שעות^{מב}, כי לא דבר ריק

הוא המקום והמנין שנכתבה המלוח צמורה, וכבר נכתב אללנו כמה רמזים שונים צמפקד המלוח צמרון צמורה^{מב}.

ועל פי זה יונעם לנפשך מה שדרשו חז"ל זיעקב, זיקרא לו אל אלוקי ישראל (בראשית לג, כ) שהקצ"ה קראו ליעקב אל"מ^{מב}, דקשה כיון שהסכמה של יוצר בראשית לכבד את יעקב לקראו בשם משמותיו, מאי שנא שם אל"ל דייקא יותר משאר שמותיו ית"ש. וגם למה דוקא כעת קראו בשם. אך הוא, דנאמר בכאן (שם לג, יח) זיבא יעקב שלם עיר שכם וכו', והנה יבא אל"ה בדרושים שלפנינו (עי' להלן מאמר ט אות א; אגרא דכלה פרשת ושלח עה"פ) 'שכ"ס' ראשי תיבות ש"צת כ"לה מלכתא], וכתיב (שם) זיחן את פני העיר ודרשו חז"ל (בר"ר עט, ו) נכנס לעיר [בערב שבת] עם דמדומי חמה וקבע מחומין

מצעוד יוס^{מב}, וכיון לשצח אשר שמירתו הו שעות נכאשר הוא מנ מלוח ל"א, על כן צו צרוך הוא לז"א אל"ב (ג) אשובה נח עוד לז אשר שמיר מהראוי להיות ל"א רמיזתו צמורה, והוא צנוסח שתיקנו אנשי צצצת (תפלה שחרית - צו שצת מכל המעשים צי יש להצנון מאי שנא צ השי"ת כציוול דוקא צ מלינו צמורה שם אל"ל שם הנכבד^{מב} או שם אל ציוס השציעי וכו' (ברי

יודעי בינה

מב. כי מכריח את עצמו לשאת יותר משיעור הראוי למשא. ולכן נאמר זיהי לישנא דצערא, לפי שהטה שכמו לסבול חלק ל"א יותר ממה שמסוגל לשאת, כמנין זיהי.

ברם כל זה הוא מצד גופו הגשמי, אבל מצד נפשו ונשמתו הרוחניים הוא שש ושמת לעשות רצון קונו מאהבה ולכן מוסיף עליו יתר שאת יותר ממה שיכול לשאת. [וע"ע באוה"ח הק' שם שכתב: " זייט שכמו לסבול, צער העולם הזה, זיהי למס' פירוש שהיה הוא עצמו מס, 'עובד' פירוש שפינה עצמו לעבוד ה' ועשה עצמו כמס הניתן, כן נתן עצמו להיות עובד עבודת הקודש העריבה והנעימה".]

מג. כמבואר בספר החינוך מצוה ל"א, ועי' לעיל אות א ובהערות שם.

מד. כלומר, הכ"ף של חיבת 'אשר'.

מה. ותהיה כ"ף השיעור (עי' גור אריה בראשית מה, כג).

מו. כשיעור המקום הנכתב בתורה - מצוה ל"א.

מו. לקמן אות ג ובמאמר ז אות יב כתב רבינו לבאר מדוע מצות קרבן מוסף של שבת היא מצוה ת"ג במנין המצות. ובמאמרי ר"ח (מאמר ג אות ב) כתב לבאר מדוע מצות קרבן מוסף של ראש חודש הוא מצוה ת"ד במנין המצות. ובמאמרי תשרי (מאמר ב אות כו) כתב לבאר מדוע מצות לא תעשה ז'לא תחללו את שם קדשי היא מצוה רצ"ו במנין המצות ומצות עשה זינקדשתי בתוך בני ישראל היא מצוה רצ"ז במנין המצות. ובאגרא דכלה (פרשת נשא) כתב לבאר מדוע מצות ברכת כהנים היא מצוה שע"ח במנין המצות. ובקונטרס טעמי המצות (הנדפס בסוף ספר דרך פקודין) כתב רבינו טעם לכל מצוה ומצוה מדוע נמנה בסדר המצוות במנין זה דייקא, עיי"ש.

מח. כדאיתא במגילה (יה, א): "מנין שקראו הקב"ה ליעקב אל', שנאמר זיקרא לו אל אלהי ישראל. דאי סלקא דעתך למזבח קרא ליה יעקב אל', [אם כן] זיקרא לו יעקב [אל'] מיבעי ליה, אלא זיקרא לו ליעקב אל', ומי קראו [ליעקב] אל', אלהי ישראל."

מט. שם: ר' יוחנן בשם ר אברהם שאין כתוב בו שמינו במדה... אבל יעקב שכתוב זיחן את פני העיר, נכנס תחומין מבעוד יום, ירש א וכו'. ג. נראה מדברי רבינו שמו תחומין מבעוד יום באופן לשמור את השבת מבעוה התוספת שקבת ל"א שעות, בתורה שהיא מצוה ל"א. נא. כי פסוק זה נאמר סמו העיר וכו', גב. העולה ל"א.

נג. ונוסח זה תיקנו אנשי כנג בפרע"ח (שער התפלה פ"א) דנ מהמקובלים סימן שהוא מאו שכתבו המקובלים כוונות ז קידוש ליל שבת דרוש א - עני א"כ מוכח שהוא מאנשי כנ

המלואה בתורה,
ז שונים במפקד

ה שדרשו חז"ל
! חלקי ישראל
ליעקב אל"מ,
ז בראשית לכבוד
ומיו, מאי שנא
שמותיו ית"ש.
זשם. אך הוא,
זבא יעקב שלם
א"י"ה בדרושים
ז א; אגרא דלה
זי מציבות ש"צ
זיתן את פני
ז(ו) נכנס לעיר
זה וקבע תחומין

מבעוד יום^ט, וכיון שיעקב קבע תחומין
לשבת אשר שמירתו הוא עם התוספת ל"א
שעות [כאשר הוא תחומו ומקומו בתורה
מלואה ל"א], על כן בשבת זה קראו הקדוש
ברוך הוא אז^י אל"ב (וע"ע לקמן אות א). L
ג) אשובה נא עוד לבאר טעם לדברי מרן
אשר שמירת השבת עם התוספת
מהראוי להיות ל"א שעות וכאשר כתבנו
רמזותו בתורה, והוא על פי מה שאומרים
בנוסח שתיקנו אנשי כנסת הגדולה לומר
שבת (תפלה שחרית - ברכת יוצא) ל"א אשר
שבת מכל המעשים זיוס השביעי^י, והנה
יש להתבונן מאי שנא שתיקנו לומר בשביתת
השי"ת כביכול דוקא שם אל"ב, ובפרט דלא
מלינו בתורה שם אל"ב בענין השביתה, רק
שם הנכבד^י או שם חלקים - זיכל חלקים^י
זיוס השביעי^י וכו' (בראשית ג, ז); כי ששת

ימים עשה הוי"ה (שמות כ, יא), ואם כן קשה
מאד למה אמרו אנשי כנסת הגדולה ל"א
אשר שבת וכו'.
זנראה לפרש, דהנה כתיב (ישעי מג, יב)
זאתם עדי נאם ה' ואני אל, ודרשו
חז"ל (ספרי פיסקא שמו; מדרש מהליס קנה, ז)
כשאתם עדי אני אל"ב. והנראה לפרש, על
פי מה דידוע המרכבה טמאה^י הם דכר
ונוקבא שבקליפה - פלוני ופלונית^י, ידוע
מספרן תרי"א, והנה תור"ה בגימטריא
תרי"א בקדושה - מבטלת אותם.
זשמעתי מאת פה קדוש מהרז מוה"ר
משה סופר [מפשעווארסק]
זוק"ל רמו המשנה (שבת פ"ח מ"ז) 'כופין
את הסל לפני האפרוחים', ס"ל ראשי תיבות
דכר ונוקבא שבקליפה^י, כופין אותן לפני
האפרוחים' - היינו העוסקים בתורה כמו

יודעי בינה

מט. שם: ד' יוחנן בשם ר' יוסי בר חלפתא אמר,
אברהם שאין כתוב בו שמירת שבת ירש את העולם
במדה... אבל יעקב שכתוב בו שמירת שבת, שנאמר
זיתן את פני העיר, נכנס עם דמדומי חמה וקבע
תחומין מבעוד יום, ירש את העולם שלא במדה"
וכו'.
ז. נראה מדברי רבינו שמפרש כוונת חז"ל 'קבע
תחומין מבעוד יום' באופן נוסף, כלומר שהתחיל
לשמור את השבת 'מבעוד יום', כך שיחד עם
התוספת שבת ל"א שעות, כמנין תחומו ומקומו
בתורה שהיא מצוה ל"א.
זא. כי פסוק זה נאמר סמוך לפסוק זיתן את פני
העיר וכו'.
זב. העולה ל"א.
זג. ונוסח זה תיקנו אנשי כנסת הגדולה, וכמו שכתב
בפרע"ח (שער התפלה פ"א) דכל מה שיש עליו כוונות
מהמקובלים סימן שהוא מאנשי כנסת הגדולה, וכיון
שכתבו המקובלים כוונות על זה (עיי' שעה"כ דרושי
קידוש ליל שבת דרוש א - ענין תפלת שחרית של שבת),
א"כ מוכח שהוא מאנשי כנסת הגדולה.

זד. הוי"ה ב"ה, ונקרא 'שם הנכבד', לפי שהוא שם
העצם, משא"כ שאר השמות אינם אלא שמות
התואר, כגון השם אדנ"י שמתאר את הש"י שהוא
אדון כל הארץ, וכן השם אלקי"ם מתאר אותו יתברך
שבידו הכת והממשלה והיכולת, אבל שם הוי"ה
ב"ה הוא שם העצם, ולכן נאסר לנו להזכיר את
השם הזה ככתבו, מה שלא מצינו בשארי השמות
(עיי' אגרא דפרקא אות דעא).
זה. שם: " זאתם עדי נאם ה' ואני אל, כשאתם
עדיי אני אל וכשאין אתם עדיי כביכול איני אל".
זו. כי כמו שיש מרכבה קדושה הנישאת ע"י חיות
הקודש, כך להבדיל יש מרכבה טמאה הנישאת ע"י
צורות חיות ובהמות טמאות. (ועיי' אריכות גדולה בענין
זה בספר עמק המלך שער תיקוני התשובה פ"ז ובשער כ;
וע"ע משנת חסידים מסכת היכלות הקליפות פ"ג מ"ט ובפ"ד
משנה א-ג).
זז. המה סמא"ל דוכרא דסט"א ולילי"ת נוקביה.
זח. סמא"ל לילי"ת.

ז כתב רבינו לבאר
ז היא מצוה ת"צ
ז אמר ג אות ב) כתב
ז ראש חודש הוא
ז גרי תשרי (מאמר ב
ז לא תעשה זולא
ז צ"ו במנין המצות
ז ישראל היא מצוה
ז (פרשה נשא) כתב
ז היא מצוה שע"ח
ז מצות (הנדפס בטוף
ז לכל מצוה ומצוה
ז זה דייקא, עיי"ש.
זין שקראו הקב"ה
ז אל אלהי ישראל,
ז ה יעקב אל, [אם
ז ליה, אלא זיקרא
ז קב] אל, אלהי

ן תק"ף ק לבטל כח
 'עשו איש שע"ר' קב
 ות הקליפות הוא מן
 בתוספת ק, על כן יש
 מנין י"ג פעמים א"ל
 ננין י"ג ק"ה], ומתישין
 זו כל עמי הארץ כי

ו במאמרי ראש חודש
 כל היום כוונתם בשם
 ז, למנוע על ידם כח
 ג השם הנ"ל בגימטריא

לים כמנין שע"ר, וכמו
 וי קעא) "דורשי רשומות
 לילי"ת", לפי שעולים
 ז ת"א יד, ב), ולפי שהיה
 'איש שע"ר' (עי' פנים

(מסכת פסחים מצה עשירה
 אף שהוא מלאך טמא
 בקדושה, ומחציו ולמטה
 מותא... [ואותיות] א"ל
 " (וע"ע מאמר הנפש לרמ"ע

בתפילין ת"ג תיבות (עי'
 רשח שופטים).

ימטריא ת"ג, והוא רומז
 ד, כי אח"ד בגימטריא
 י"ג [כמנין אח"ד] פעמים
 ת עולם (מאמר מאה ברכות
 על ראש האדם... ובהם
 ז"ד שנכללו י"ג תיקונים

טבת (מאמר ב אות ט)
 י"ג פעמים, לפי שהיא
 (לדעת רבינו הוטרב כרעת
 בכל הי"ג מדות, עיי"ש).

ד', כלומר, ת"ג תיבות
 "ל אח"ד (כנ"ל) מתישין

שם ה' נקרא עליך' וכו' (דברים מט, י) - אלו
 תפילין שזראש קי (ברכות ג, א).

והנה בשבת אין לנו אות תפילין צמעשינו,
 רק תפילין דמארי עלמא קח, והקליפות
 בורחין לנוקבא דההוה רבא, היינו בני רשף קט
 בורחין מפני 'א"ל אשר שבת מכל המעשים
 ציוס השציעי ק, הבן מאוד. ותמזבון לפי זה,
 שלצבצור זה אומרים קדושת 'כתר' בשבת,
 במקום ת"ג [תרגומו של כתר (עי' אבות פ"א
 משנה ג)] שבתפילין, ואומרים 'כתר יחנו לך

ה' חלקינו ק"א. ותצין לפי זה מצות קרבן
 מוסף שבת הוא מצוה ת"ג בתורה ק"ב ואז
 אומרים קדושת כתר ק"ב, הבן הדברים (וע"ע
 לקמן מאמר ז אות יב).

→ (ד) עוד אצוה לזכר לך ענין אחר בטעם
 'תוספת שבת'. הנה כתבתי לך אשר
 מרן האר"י ז"ל כתב אשר תוספת שבת יכולין
 להוסיף עד ל"א שעות, היינו מן מצוה יום
 הששי עד שעה אחת צליל ראשון ק"ד, והיינו
 ל"א שעות קט"ו. ועוד אמר (פרע"ט) שער השבת

יודעי בינה

ק"ב. וכ"כ רבינו לקמן (מאמר ז אות יב): "מצות קרבן
 מוסף בשבת על פי חשבוננו של הרמב"ם דסוגיין
 דעלמא אזלי כוונתיה, היא מצוה ת"ג בתורה".

ראעפ"י שבספר החינוך אשר ביסס שיטתו על סדר
 הרמב"ם (וכמו שכתב בהקדמת חיבורו), וחישוב המצוות
 כפי סדר הפסוקים, מנאה כמצוה ש"ב. היינו לשיטתו
 שהיתה לפניו גירסא מוטעית בספר המצוות להרמב"ם
 (וכמו שהשיב רבי אברהם בן הרמב"ם לרבי דניאל הכבלי נעי'
 ספר מעשה נסים סי' ב) והיינו טעותיה, שלא מנה איסור
 אכילת קדשי קדשים לזר, ובמקום זה הכניס מצוה
 ל"ח שלא להקריב פסח בבמת יחיד אף בזמן היתר
 הבמות, ומנאה שם כמצוה תפ"ז, נמצא שע"י שלא
 מנה איסור אכילת קדשי קדשים לזר שהיא מצוה
 קמ"ט נחסר לפי גירסתו בכל פרשה עד פרשת ראה
 מצוה אחת מחשבון סדר המצוות של הרמב"ם, אבל
 לפי גירסא דידן (שהיא הגירסא האמיתית וכדברי רבי אברהם
 בן הרמב"ם הנ"ל) נמנה איסור אכילת קדשי קדשים לזר
 כלאו קמ"ט, א"כ הוי שפיר מצות קרבן מוסף שהיא
 בפרשת פנחס מצוה ת"ג לפי סדר הפרשיות.

ק"ג. ר"ל, כיון שקדושת יום השבת היא במקום ת"ג
 תיבות שבתפילין, על כן מצות קרבן מוסף של שבת
 היא מצוה ת"ג בתורה, ולכן אומרים 'כתר' דוקא
 במוסף, כי ת"ג הוא תרגומו של 'כתר'. (וטעם שנרמו
 ענין זה במצות קרבן מוסף ובתפלת מוסף דייקא, יבואר לקמן
 מאמר ז אות יב עיי"ש).

ק"ד. כלומר, במוצאי שבת שהוא על פי התורה ליל
 של יום ראשון, כי בתורה הלילה קודמת ליום (עי'
 ברכות ב, א).

קמ"ו. היינו מצוות יום שישו עד הלילה ו' שעות,

פלוגי ופלוגית אשר המה בבחינת 'א"ל אח"ד' (ראה
 תיקו"ז ט, א: סם ד'א"ל אח"ד דאיהו סמאל).

קו. רבינו רצונו להוכיח שהתפילין הוא הוכחה על
 יחודו ואחדותו שמו, שהרי על הפסוק 'וראו כל עמי
 הארץ כי שם ה' נקרא עליך' דרשו חז"ל שהוא
 מוסב על התפילין, כלומר שע"י התפילין יתודע
 לעין כל 'שם הוי"ה', היינו יחודו ואחדותו יתברך
 ושהוא 'א"ל אחד'.

קח. ר"ל, האות של התפילין היא שהוא 'א"ל אח"ד',
 ובכל יום מימות החול נעשה האות ע"י מעשינו
 בהנחת תפילין בפועל, אבל בשבת בחינת אות
 התפילין המורה דמארי דעלמא הוא 'אל אח"ד' רמוז
 בעיצומו של יום.

קט. המה המקטרגים המקבלים כוחם מפלוגי ופלוגית
 העולים כמנין רש"ף, ולכן נקראים 'בני רשף', כי
 המה כבנים המקבלים שפעם מאביהם.

קי. ר"ל, בכל ימות השבוע בורחים המקטרגים מגודל
 קדושת התפילין אשר רמוז בו השם 'א"ל בת"ג
 תיבותיה וכנ"ל, אבל בשבת בורחים הקליפות מהשם
 'א"ל הרמוז בעיצומו של יום, והו' 'לא"ל אשר שבת
 מכל המעשים', רומז על בחינת 'א"ל אחד' הרמוז
 בעיצומו של יום שבכוחו להכניע הקליפות כבחינת
 ת"ג תיבות שבתפילין העולים 'א"ל אח"ד אשר
 בכוחם להכניע הקליפות ולהתיש כוחם.

קיא. לרמוז שקדושת היום של שבת היא במקום ת"ג
 תיבות שבתפילין, על כן אומרים 'כתר יחנו לך ה'
 אלהינו', כי 'כתר' בלשון ארמי הוא 'תג', והוא מרמוז
 על היות השבת במקום ת"ג תיבות שבתפילין.

פכ"ד) שלא יאמרו תחינה עד חצות ליל ראשון, כי עד חצות לילה עדיין הוא הארץ שבת קט"ז. ואם כן לפי זה הוה הארץ שבת ל"ו שעות. יש לומר שהתוספת הזה כענין כל המצות צהידורס, כענין שאמרו (פ"ק ט, ב) הידור מצוה עד שלש צמזוה ק"י.

ה) וכיון שצאנו לדבר מענין זה הידור מצוה עד שלש צמזוה, נצוה לבאר מהיכן נפקא לן זה מן התורה. דהנה הידור מצוה נפקא לן מפסוק 'זה אלי ואנוהו' (שמות טו, ב) - התנאה לפניו צמזוה (שנת קלג, ב), היינו לעשותה צהידור מן המוצחק"י, אבל שיעור

יודעי בינה

ויום שבת הרי כ"ד, עם ו' הרי ל', ואחת בסעודה מוצאי שבת שהוא סעודה דודר מלכא, הרי ל"א (לשון פרע"ה בשער השבת פכ"ד).

קט"ז. עיי"ש שכתב: "במוצאי שבת לא הגיח [הארז"ל] להתאבל על ירושלים - כטעם האומרים שבמוצאי שבת נחרב הבית, כי עדיין תוספת קדושת שבת קיימת בבחינת נשמה, וגם אחר חצות לילה לא היה מאריך בכייה יותר משאר לילות". ומדאמר 'גם אחר חצות' וכו', משמע שראשית דבריו נאמרו עד חצות, הרי מבואר שתוספת קדושת שבת נמשכת עד חצות.

ק"ו. ר"ל, כיון שיש להדר בכל מצוה עד שליש במצוה, לכן יש להוסיף י"ב שעות נוספות על כ"ד השעות של שבת [ז' שעות בשביתה גמורה ועוד ה' שעות שלא לומר בה תחינות] שהוא שליש [מלבר] מכ"ד שעות.

והנה בגמרא ב"ק שם נסתפקו האם הידור מצוה הוא עד שליש מלגיו [בלומר שליש מתוך הקרן, כגון אם הקרן שוה ששה דינרים יש להדר ולהוסיף עליו עוד שני דינרים שהוא שליש מששה דינרים], או שליש מלבר [כלומר שליש מחוץ לקרן, כגון אם הקרן שוה ששה דינרים יש להדר ולהוסיף עליו עוד שלשה דינרים שהוא שליש מבחוץ, כי לאחר תוספת השלשה דינרים יהיו תשעה דינרים, כך שכל שלשה דינרים הם שליש], ונשארו בתיקו. ולהלכה נחלקו הראשונים היאך פסקינן, דהרא"ש (ב"ק פ"א ס"ז) פסק דסגי להוסיף שליש מלגיו, וכן נפסק בשו"ע (אור"ח ס"י תרגו ס"א), אבל רבינו חננאל (ב"ק שם) והערות (ערך הדר) פסקו שיש להוסיף שליש מלבר, וכן משמע מסתימת לשון הרי"ף (סוכה טז, א בפי"ו) וכמו שכתב שם הר"ן, (וכן משמע בפסקי ריא"ז סוכה פ"ג אות ד, וכ"כ הראב"ן ב"ק שם, וכן פסק הרוקח ס"י ר"ט), וכן פסקו המהרש"ל (יום של שלמה ב"ק פ"א ס"י כ"ד) והב"ח (אור"ח שם, וכתב שכן משמע מסתימת לשון הטור, אבל ע"י בביכורי יעקב שם שתמה עליו), וכיון שהרבה פוסקים החמירו

בוה להוסיף שליש מלבר לכן נקט רבינו כוונתוהו, וכמו שפסק ברגל ישרה (מערכת מ"ם אות נב): "השליש הוא מלבר, דהיינו תוספת השלישי על השנים". וכפרט דס"ל לרבינו דהידור מצוה הוא דאורייתא, וכמו שכתב באגרא דפרקא (אות ר"י) עיי"ש, וכדעת השאגת אריה (ס"י ג, אבל ביש"ש ב"ק שם כתב דאינו אלא מדרבנן, וכ"כ מהרש"א שבת ק"ד, ב בתורה אר"ח), לכן החמיר בספיקו, ככל ספיקא דאורייתא דאולינן לחומרא.

[ובאמת הוא פלוגתא דרבוותא האם הידור מצוה הוא מדאורייתא או מדרבנן, דהתוספות במנחות (מא, ב ד"ה אין) והריטב"א (סוכה יא, ב) סוברים שהוא מדרבנן, וכן היא דעת הרא"ש (ב"ק שם כמבואר בפלפולא חריפתא שם אות ק) והמרדכי (הלכות ציצית ס"י חקמה והלכות ס"ת ס"י חקסא), אבל לדעת הרי"ף (ברכות לח, א בדפיו כמבואר שם בחירושי אנשי שם אות ב) והרמב"ם (מילה ב, כו כמבואר בשאגת אריה ס"י ז) הוא דאורייתא, וכן היא דעת רש"י (סוכה כט, ב כמבואר בשו"ת שואל ומשיב מהרורא תליתאה ס"י לג), וזהו לכאורה פלוגתת הראשונים הנ"ל האם יש להחמיר בהידור מצוה ולהוסיף שליש מלבר או דסגי להוסיף שליש מלגו, דכיון שהוא בעיא דלא אפשרא יש ללכת בספיקו כדין המבואר בכל התורה, לסוברים דהוי דאורייתא יש להחמיר בספיקו, ולסוברים דהוי דרבנן יש להקל בספיקו. ברם המנחת יעקב בחיבורו על תורת חטאת (כלל א סק"ו) כתב, שגם אם נאמר דהידור מצוה אינו אלא מדרבנן, אעפ"כ יש להחמיר בספיקו, כי בכל תיקו דאיסורא אזלינן לחומרא גם אם אין איסורו אלא מדרבנן (ע"י ב"י אור"ח ס"י חלו בשם הגהות מיימונית ובאור"ה כלל מא דין א כשם הסמ"ג), דהוי כספק חסרון ידיעה (ע"י שו"ת מהרש"ד"ם אור"ח ס"י קסה ושו"ת הרדב"ז ס"י כה), וכיון שהעלה הגמרא הבעיא בתיקו לכן יש להחמיר בספיקו (וע"ע אריכות בזה בשו"ת חמד כללים מערכת ז' כלל י"ב ובשו"ת מהרש"ם ח"ה ס"י טא).

ק"ח. וכרברי רש"י בב"ק שם: "ויקח את ההדור,

שאמרו
מן הלוא
שיצא

והגרא

שש מאו

יה, ז, טו

ולכאורה

פי הירוש

הר"ש למ

צמררשים

דרשנ"י י,

דתניא (שבת

במצות, עש

נאה ציצית

כד) שכן מ'

שמביא המיו

עשה לך ס

כסוכה פ"ג או

של שלמה שם

אין דין הידו

המינים, מדי

ובמ"א אור"ח

חולק עליו ו

בכל המצות

ק"ט. רבינו ל

כרכה פ"א מ'

מקורו ברבי י

בספרו שם ה

מהר"י חאגיז

הלכות קטנות ח

ינותן בן עוזי

שמביא סימוכ

ישעיה פיק ברלי

קב. שם (בירוש

דכת"ב (בראשית

אשר לו, עמד

בעוה"י

ספר

זכרון יוסף

אשר חנני ר' לבאר כמה הלכות חמורות
 וסתומות בחלק או"ח עפ"י סברות ישרות
 וברורות לתועלת לכל הוגי דת אמת כאשר יראו
 ישרים וישמחו אנכי הק' חנוך הענד פאק דיין
 בקה"י פה ק"ק קאשווי יע"א בן הרבני המופלג
 בתו"י בש"ת מו' אלקנה שליט"א מק"ק ריישא יע"א.

1234567

(בעהמ"ח ס' קנה זקנמון זמ' טבח זהבן,
 נהרג עקדה"ש י"ג סיון תש"ד, חי"ד)

נדפס המסוכח שנ הרבני הנגיד וכו'
 מו"ס מנשה יהוקאל הורוויץ נ"י בארדיאב .
 נשנת תרפ"ט לפ"ק

ע"כ ח"י לקבל תו"ש בע"ש אלא מפני המנחה ולא קודם כמבואר בסירס"ג ס"ב ובמג"א שם סק"י ובסירס"ג ס"ד [והא דכתב רמ"א סירס"א ס"א מי שקיבל עליו שבת שעה או כי קודם חשיכה כו' באמת קשה הלא ח"י לקבל אלא מפלה"מ כגיל ופלה"מ אינו אלא שעה ורביעית קודם חשיכה וכבר נתקשתי בזה וז"ל בזה דפני המנחה הוא לפי ערך היום שעות זמניות כמבואר שם במג"א סק"ט בשם מהר"ל וכשיום אריך י"ח שעות פולה פלה"מ קרוב לכו' שעות וא"ש ואגב ל"ל דמ"ש המג"א שם סק"י מיהו כיון ד"יא דחשנין מתחילת השקיעה כו' כוונתו דלשיטתם דתחילת השקיעה הוא לילה ממילה הוא פלה"מ שעה ורביעית קודם השקיעה [וכ"כ בס' חו"כ הרז"ה דיני ביה"מ ס"י י"ג בהדיא ע"ש] וא"כ מוטיל הקבלה אף שעה ורביעית קודם השקיעה והמחשיב לפי כן ולא ידעתי למה] והיינו כיון דמפלה"מ הוא לילה לדעת ר"י לענין מעריב ע"כ יכול הוא לעשותו לילה לענין שבת וכן מבואר להדיא במג"א סירס"ג סק"א ע"ש ובזה ח"ש הא דמבואר בסק"ר"ט דמול"מ אחר לאה"כ קודם הבדלה לא אסור במלאכה רק מדרבנן כדי שילוו את המלך ע"ש בע"ז ונשיע התניא ונע"ז ומג"א סירס"ג ובתו"ש שם סק"כ"ח ואמרו לא אסור מן התורה כיון דלא הבדיל עדיין עליו תו"ש ופי' במחש"ק רס"ר"ט איברא דראיתי בס' ח"א הגיל סק"ר"ט שכ"כ באמת שכ"ז שלא הבדיל במחשבה עכ"פ נמשך עליו תו"ש מה"מ ע"ש אבל לא משמע כן בפוסקים ולפי הגיל איש כיון דלאה"כ הוא לילה לדין לא יכול לעשות או תו"ש ולחושבו יום אלא משהי אחר לאה"כ אסור → משום תו"ש שהוא מה"מ אבל הוא מדעתו דנפשי' לא יכול כלל לעשות תו"ש או ולחושבו ליום כיון דהוי לילה לדין ובליל ח' אינו שבת ע"כ אינו אסור או במלאכה רק מדרבנן משום הבדלה ופי' מג"א סק"פ"ח ובמ"ש לעיל אות ל"ד ומעתה כיון דעיקר הא דחל עליו תו"ש בע"ש ע"י קבלתו הוא כיון דלר"י הוי בעת ההוא לילה לענין תפילת ערבית ח"כ איך יתפלל אז מנחה ובזה ח"ש אף דלשאר מילי קימ"ל דמכח דעשה תו"ש ל"ה לילה כמבוי בי"ד רס"ק"ז לענין הפסק טהרה ע"ש בש"ך ובדמ"ר ובט"ז ח"א ס"ת"ר מ"מ לענין תפילת מנחה כיון דעיקר החו"ש לא מתקיים רק משום דהוי אז זמן מעריב כגיל ע"כ כוודאי לא נוכל להתפלל מנחה וא"ש דעת האחרונים הגיל — אולם גיל

דכ"ה

ודמק לתרן כיון שהאזן מונח על החצית למעלה גבוה מן היין ע"כ הוי החצית בסיס לאזן ולא להיין ע"ש והוא באמת דחוק דהרי להיין הקדירה משמש באמת אבל להאזן אין הקדירה משמש והאיך ימא דלהיין לא נעשה בסיס ולהאזן נעשה בסיס ופסמי' צמ"ז סק"א ולפע"ד חס"ל ביושב קושה זו כך דע"כ לא אמרינן דכלי שמונה על"י איסור ויהיאר נעשית בסיס לאיסור ולהיתר אלא היכא דהוא באופן דאף אם תאמר דנעשה הכלי בסיס לאיסור לחוד אעפ"כ נוכל לטקל ההיתר המונה על"י כגון דההיתר מגילה ויוכל לטלו בלי טלטל הכלי ע"כ כח ההיתר חזק ומזיל הכלי שלא תאסור אבל בל"ד דאם ימא דנעשה החצית בסיס לאיסור לחוד הרי גם ההיתר לא נוכל לטלטל כיון דא"א לטלו מהכלי כמו שכתבאר ע"כ אין כח ההיתר יפה בזה להזיל החצית ודו"ק אבל באמת היין מותר אם נוטל מהכלי וכמו שכתבאר ואפשר דלזה נתכוון בס' קיל רמ"ז בתירן ה"ב שהדיא ממנו בס' י"ד יוסף ע"ש ולק"מ מה שהקשה עליו

אוצר החכמה
1234567 ח"א

76 (מח) ע"ד ראיתי לבאר פה באשה שהדליקה כרות בע"ש אם נוכל להתפלל אח"כ מנחה של חול ע"י מג"א סירס"ג סק"ט שכתב כיון דאשה מקבלת שבת בהדלקה ע"כ תתפלל מנחה תחילה וכתב המחשיב דאם תדליק תחילה כבר קיבלה שבת ואיך תתפלל מנחה של חול ותהא לריכה להתפלל ערבית שתיים כמ"ש בסע"ז עכ"ל משמע מדבריו דאף נדיעבד אם לא התפללה קודם הדלקה לא חובל חס"כ להתפלל תפילת חול וכן הבינו ג"כ הקש"ע והמנחת שבת וכן ראיתי נמי בס' ח"א מהד"ב ע"ש ולכאורה קשה אף אר"ן דסע"ז הלא מבואר בסירס"ג ובסירס"ט במג"א סק"ט דאף נעיקר שבת מצטו"י יכול להתפלל ערבית תפילת חול ולמה כאן בחו"ש לא יוכל להתפלל תפילת חול וז"ל דשאיני החס דאף שהוא וודאי שבת שפיר יכול להתפלל ערבית תפילת חול ולא סתרי אהודי כיון דדין שבת הוא עד לאה"כ אבל זמן ערבית הוא מפני המנחה לר"י ע"כ מפני המנחה אף שהוא עדיין עיקר שבת עכ"ז הוא נמי זמן ערבית של חול ע"כ שפיר מתפלל ערבית של חול משא"כ בע"ש הרי זמן התחלת שבת מדין תורה אינו רק בלילה ומי שמקבל עליו ת"ש מקודם היינו שמחשיב שמעתה הוא לילה

דכזאי שפיר יכולה להתפלל מנחת חול אחר הדלקה והוא עסי המבואר בחתיא סירס"א בקי"א דיש חילוק בין קבלת חו"ש ע"י חפילת שנת או ע"י עניית ברכו דלא קיבל עליו עלימה של יום ודאי שנת אבל סתם קבלת חו"ש לא קיבל עליו אלא תוספת ביה"ש ע"ש ומעתה דווקא בש"ע סט"ו דענה ברכו הרי קיבל עליו ודאי שנת ע"כ לא יכול להתפלל עוד תפילת מנחת חול אבל קבלת חו"ש ע"י הדלקה ליה אלא סתם קבלה דלא קבלה רק להיות אלה ביה"ש והרי כזאי תמיד אנו מתפללים מנחה ביה"ש דהרי מתפללים מנחה זמן רב אחר הדלקה דהוי ודאי ביה"ש או אף בחול אנו מתפללים תמיד מנחה ביה"ש והטעם נבואר בסידור רבינו התניא ז"ל ריש ה' שנת בין תפילה דרבנן והתירו שנות ביה"ש בשעת הדחק ע"ש וא"כ לא מגרע כלל הא דהדליקה נר שנת קודם דהרי כזה לא עשתה עלי' אלא ביה"ש והרי בלתי כל אדם מתפלל מנחה אפילו בכה"ש ממש ובימי הפוסקים הניל דל"ה מתפללים מנחה בביה"ש אלא בזודאי יום ע"כ שפיר כתבו דאם הדליקה שוב לא תתפלל מנחת חול כיון דהו הוי אלה ביה"ש אבל לדין דבלתי מתפללים מנחה בביה"ש ודאי דלא מגרע כלל הדלקתה וכמ"ש ושפיר תוכל להתפלל עוד מנחה חול כמו כל אדם וי"ב חיברא דלפמ"ש לעיל חות ל"א אין סכרה לחילוקו של רבינו התניא הנ"ל בענין קבלת חו"ש ושפיר נוכל לומר דאף בסתם קבלת חו"ש מקבל עליו ודאי שנת וא"כ לית להתפלל מנחת חול אחר הדלקה ובזודאי האמת כדברי התניא ז"ל אבל לכתחילה בזודאי כיון שתתפלל מנחה קודם הדלקה אף בזאי מה"ט ובעיקר הקושה הניל למה ערבית של מול"ש יכול להתפלל ביום שנת אף שהוא עיקר שנת ומנחה של ע"ש אי' להתפלל אף בחו"ש י"ל עוד בדרך אחר דהנה ע"י במג"א סירס"ז סק"א במ"ש וכ"י להנהוגים להתפלל ערבית בלילה וע"ש בסי' יד אפרים מבואר דמשום שתתפלל בליכור מותר להתפלל מערב שלא בזמנו ולכאורה קשה ע"ז מהא דמבואר בסי"ל ס"י דאם רואה שהליכור יעברו זמן תפילה יקדים חפילתו לתפילת הליכור ע"ש הרי תפילה בזמנו עדיף מתפילה בליכור ולכאורה ריתי לומר דשקילין הן מעלות תפילה בליכור למעלות תפילה בזמנה ע"כ בערב דל"י ר' מוקדם להזמן יתפלל בליכור אבל בבוקר דזמן מוקדם יתפלל בזמנו אבל שוב ראיתי דבלתי

לקי"מ דמבואר בי"א"פ סירס"ז שם דווקא חפילת ערבית מותר להתפלל שלי"ב בליכור משום דתפילת ערבית רשות ע"ש ולפ"ז גם קושתי הנ"ל פה מיושב כזה אבל האמת נתי ע"ש כזה לעיל * :

אח"י"ח 1234567

(מט) עוד בחתי לבאר לי סה זמן הדלקה בע"ש ובמונשיק הנה בש"ע סירס"א פסק דג' מילין ורביעי אחר שקיעת החמה [שקיע"ח היינו כשזמנו במקום מישור שאין בחים והרים מעכבים ראיות עגולת השמש ורואה ששקעה כל עיגל השמש אז הוי שקיע"ח שאזכיר פה בכ"מ] עדיין ודאי יום הוא ויכול להדליק בע"ש עד מטע קודם כלות זמן זה אולם כתב שם / דמי שאינו בקי בשיעור זה ידליק בעוד שהשמש בראש האילנות והיינו קודם שקיע"ח וכתב בש"ע התניא בנהגה דכזאי ל"כא מאן דבקי בשיעורי דרבנן ע"כ לריבין הכל להדליק קודם שקיע"ח והוא בחלמ"ט החורף קרוב לשעה קודם ללח"כ ובחלמ"ט הקיץ הוא קרוב לבי שעה ובסוף קיץ ותחילת חורף ובסוף חורף ותחילת קיץ הוא שעה ומחלה ומזהיר שם ע"ז מאוד להדליק קודם שקיע"ח וכה"כ דאם יהי ח"י ח"ז אונס שלא תוכל למחר להדליק עד שקיע"ח לא תדליק עוד אלא תז"ה לנכרי להדליק והיא חנך פכ"ד והנה אף דמבואר בש"ע דמשקיע"ח עד לח"כ הוא ד' מילין והוא רק ע"כ מיניטין כבר מבואר הדבר באריכות בסי' מ"ב מי"ב פ"ג דזה משתנה לפי ערך היום וע"כ מיניטין הוא ביום בינוני מי"ב"ש ואז ע"כ מיניטין הוא חלק עשירות מהיום וכן הוא תמיד חלק עשירות מהיום בין ארוך ובין קצר ע"ש ומנחת שנת היום מעמוה"ש עד לח"כ קשה לשער לפי ראות עינינו ע"כ נעשה החשבון מנה"ח עד שקיע"ח אשר זה יוכל כל אדם לראות והנה ביום שזמן עמוה"ש עד לח"כ הוא יב"ש הוי ע"כ מיניטין משקיע"ח עד לח"כ וכמו כן הוא נתי מעמוה"ש עד נה"ח דהוא נתי ד' מילין [וכ"כ בשרי"א במח"ש סתמ"א] אי"כ ביום שהוא יב"ש מעמוה"ש עד לח"כ שהוא סך 720 מיניטין אם נקח ממנו ע"כ מיניטין שקודם נהיה וע"כ מיניטין שאחר השקועה שהוא יחד 144 מיניטין נשאר מנה"ח עד שקיע"ח סך 576 מיניטין וע"כ מיניטין הוא מכיון חלק שמינית מזה וא"כ בימים הארוכים הרי חזינן דנה"ח הוא שעה 4 ושקיע"ח הוא שעה 8 והוא 16 שעה מנה"ח עד שקיע"ח וחלק שמינית מזה הוא ב' שעות ולדקו דרבי

רצג פרמי רמזי דינים המחודשים המכוארים בזה הסימן

[ב] שעור תוספת שצריך להוסיף מחול על הקדש:

[א] סדר ערבית ומאחרין אותו וכו' דאמר רבי יוסי. צפרק כל כחצי (קמ"ז):

זמנחה אפילו הכי צריך לחזור ולהתפלל מדין תשלומין ללא עדיף מאילו התפלל שמונה עשרה זמנחה צטת בשעתיה לכוין ללא הזכיר של שבת וכן נראה מודש התפלל שמונה עשרה זמנחה ולא הזכיר של ראש חודש לצריך לחזור ולהתפלל שמונה עשרה מדין תשלומין

אע"פ דאינו מרוים כלום והוא שכתב המרדכי דמלשון הרב אלפס דקדק הר"ם דפליג ארצינו יהודה. מיהו מדברי הרא"ש משמע ללא סבירא ליה האי דיוקא שהרי כתב כל דברי האלפסי ואע"פ כן כתב כל מ"ש רצינו יהודה משמע דסבירא ליה ללא פליגי ועיין לקמן בסימן מ"ב:

רצג א סדר ערבית ומאחרין

ארתו וכו'. שיעור דברי רצינו כן הוא לכתחלה מנהג כל ישראל הוא דמאחרין אותו ואינו כמי שפטור מן הדבר ועושהו דנקרא הדיוט (ירושלמי גרמות פ"ג ה"ט) אלא דמקבל עליו שכן אמאי דמוסיף טובא מחול על הקודש, דאמר רבי יוסי יהא חלקי וכו', דהיו מאחרין טובא מלעשות מלאכה אע"פ שמתר מן הדין. ומכ"כ מקום זמן יציאת השבת להיות מותר במלאכה, מן הדין הוא כשהוא שוצת אחר סוף שקיעת החמה כדי להלך אלף וממש מאות אמה שהוא מן השמשות דרבי יהודה דהוי ודאי ימנא לרבי יוסי ועדיין אסור במלאכה עד שישלים מן השמשות דרבי יוסי דהוא דבר מועט שיעור מ"ט אמה כדכתב הרא"ש צפרק

הזכיר של שבת כתב רבינו יהודה אע"פ שלא יצא באותה תפלה ואילו נזכר מבעוד יום היה צריך להתפלל שבע ברכות אפילו הכי לא יתפלל במוצאי שבת שתיים כיון שכבר התפלל שמונה עשרה ברכות, וחכמי פרובינצא היו אומרים כיון שלא יצא ידי חובתו באותה תפלה הוי כאילו לא התפלל וצריך להתפלל שתיים לערב, וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל והדבר מוכרע לכך היה אומר ה"ר יונה שהנכון (מ) לצאת ידי ספק ולהתפלל אותה לערב בתורת נדבה (ט) ואין צריך לחדש בה דבר כיון שמתפלל אותה מספק אין לך חידוש גדול מזה:

סימן רצג

פרמי רמזי דינים המכוארים בזה הסימן

[א] סדר ערבית ולמה מאחרים אותו: [ב] אימתי מותר בעשיית מלאכה: [ג] פירוש רב צלי של מוצאי שבת בשבת: האידנא אם יכולים לעשות כן:

[א] סדר ערבית, ומאחרין אותו (ג) כדי להוסיף מחול על הקודש דאמר רבי יוסי יהא חלקי עם מוצאי שבת בציפורי שהיתה יושבת בהר והיה נראה להם יום גדול עד צאת הכוכבים ולכך היו מאחרין במוצאי שבת: [ב] [א] ומכל מקום זמן יציאת השבת להיות מותר במלאכה הוא משישלים

זמנה מדליקין ואחר כך יהא שוצת מעט כדי להוסיף מחול על הקודש: והבית יוסף כתב צריך להגיה צפרי רצינו אלף ותקמ"ט אמה. אצל למאי דפירשתי אין צריך להגיה דסוף דברי רצינו אמתלמן קאי דמאחרין אותו כדי להוסיף מחול על הקודש אצל מדינא אין צריך כל

פרישה

(מ) יציאת ידי ספק. לקמן סימן מ"ב כתב גס כן ועיין מ"ש עס (אח) ה שייך גס כן לכאן: (ט) ואין צריך לחדש בה דבר. כדלעיל בסימן ק"ז:

דרישה

רצג [א] ומ"ש רבינו ומכ"כ מקום זמן יציאת שבת להיות מותר במלאכה הוא משישלים בין השמשות דרבי יוסי. יש לדקדק למה יש להקל בעשיית מלאכה יותר מבתפלה הא אדרבה בתפלה מצינו שהקילו כמו שמסיק רבינו דאם ירצה להחשיך על התחום הרשות בידו להתפלל של מוצאי שבת בשבת מה שלא מצינו כן במלאכה. ויש מפרשים דהכי קאמר רבינו דמתחלה כתב ומאחרין אותו כדי להוסיף ור"ל דטוב הוא לאחר ולא שצריך לעשות כן וכמו שאמר רבי יוסי יהא חלקי וכו' דר"ל דמדת חסידות הוא בכך אבל לא בתורת חיוב ואחר כך כתב אבל לענין דינא אין צריך להמתין עד יציאת הכוכבים אלא מיד שיקלה בין השמשות דרבי יוסי מותר לעשות מלאכה, וזה אינו דאם כן הלילה, אלא כוונתו לומר כיון דאיכא למיטעי בקצת מקומות לתשוב שהוא לילה כשעדיין יום משום הכי צריך להוסיף מחול על הקודש כדי שלא יבא לידי טעות, לאפוקי לעיל בסימן רס"א איכא למיטעי לתשוב שהוא יום כשהוא לילה דהא חשיב עס כמה סימנים כגון שימשא גריס דיקלי ומרגולין שישעין על הקורה עיי"ש הלכך לא מיימי רצינו לעיל בסימן רס"א הא דאמר רבי יוסי יהא חלקי עם מנכסי שבת צטצירא וק"ל [ב] גס לעיל גריס סימן רס"ז כתב רצינו להקדים בתפלת שבת דאמר רבי יוסי יהא חלקי ממנכסי שבת צטצירא וכו' עיי"ש:

חדושי מהר"ח והנהגות

רצג [א] נוסחת הגמרא שלפנינו ממנכסי ממונאי. ורצינו שינה כאן וכן לעיל פסוק (מהלים ק"י) פנה אל תפלת הערער עיי"ש ומתענג מויו ציאונו ועל דרך

כך לאחר אלא דמשיטלים בין השמשות דרבי יוסי לאחר בין השמשות דרבי יהודה שהוא אלף וחמש מאות אמה היה לאחר כך מותר בעשיית מלאכה דהיינו כשיהא ממתין עוד שיעור כדי הלך מ"ט אמה שהוא בין השמשות דרבי יוסי ועוד חוספות מעט לאחר מ"ט אמה ומה שקי"ר רבינו בדבריו ולא פירשם הוא לפי דמנהג כל ישראל דמאחרין טובא להוסיף מחול על הקודש כמ"ש בתמלה וז"ל רבינו לומר שאין צריך כל כך מן הדין לכן קי"ר וסמך על המובן כדמוכח מדבריו ואין צריך להגיה הספרים בכדי להדבר פשוט דמנה שאמר משיטלים בין השמשות דרבי יוסי וכו' ראונו לומר בכדי שיהלך מ"ט אמה אחר בין השמשות דרבי יהודה שהוא אלף וחמש מאות אמה ועל כל פנים צריך עוד להמתין מעט שיהא זו קלת חוספות מחול על הקודש

בין השמשות דרבי יוסי (ג) והוא אחר בין השמשות דרבי יהודה (ד) שהוא מהלך שלשה חלקי מיל אחר שקיעת החמה נמצא אחר שקיעת החמה כדי להלך אלף וחמש מאות אמה מותר בעשיית מלאכה: [ג] מי שהוא אנוס בגוץ שצריך להחשיך על התחום לדבר מצוה יכול להתפלל של מוצאי שבת מפלג המנחה ולמעלה ולהבדיל מיד ומיהו לא יברך על הגר וגם אסור בעשיית מלאכה עד הלילה דגרסינן בפרק תפלת השחר (כז:): אמר שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס (ה) רב צלי

ואע"ג דרבינו סבירא ליה כהרמב"ם דלית ליה תוספת לענין שבת כמו שכתבתי בסיומן רס"א (כא. ד"ה והרמב"ם) מכל מקום לא היה לו להשמיט הא דכוכב אחד יום וכו' ללמדנו שלשה כוכבים ודאי לילה וקודם לכן אסור בעשיית מלאכה והרמב"ם כתבם בפרק ה' (ה"ד): ואע"פ שהסכה אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל בתפילה ואחר כך יאמר המבדיל בין קודש לחול כמבואר בסוף סימן (ש') (ר"צ"ט) ה': [ג] מי שהוא אנוס בגוץ שצריך להחשיך על התחום וכו' ופירש רבינו האי ר"י כגון שהיה להם שום אונס וכו'. כן כתבו התוספות (נרכות כז: ד"ה ללי) והרא"ש (שם סי' ו) וה"ר יונה (שם י"ט סע"ג ד"ה ור"י) והמרדכי בריש פרק תפלת השחר (שם סי' ט):

דרבי משה רצג (א) וכן הוא בהגהות מיימוניות (פ"ד) [פ"ה] [אות ג] בשם הירושלמי:

פרישה
 ככל כוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסיף העליון אס הם ציונים אס לאו (כלומר להשחא אחי ספיר דלרבי יוסי כל הכוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסיף העליון ומשם והלאה עד מ"ט אמה נקראין גדולי כוכבים גדולים ואע"פ דקאמר עד זאת הכוכבים היינו לומר הכוכבים הגדולים) ועוד קשה לניחוי אן נאדם ציוני שילך מתחלת שקיעת החמה ד' מילין כדאמר בפסחים י"ל דמספקא ליה מהו אדם ציוני עכ"ל התוספות: (ד) שהוא שלשה חלקי מיל אחר סוף שקיעת החמה. כ"ל ו, ומבואר שם דיש חילוק בין תחלת שקיעה לסוף שקיעה: וזה לשון ב"י ולא ידעתי למה השמיט רבינו הא דאמרין התם כוכב אחד יום שנים בין השמשות שלשה לילה וכוכבים שאמרו לא כוכבים גדולים הנראים ציוס ולא קטנים הנראים צלילה אלא ציוניים וה"ר יונה כתבם בריש נרכות וכתב כיון שאין הכל נקראין בין גדולים לקטנים צריך לומר שלא לעשות שום מלאכה עד שיראה שלשה כוכבים ואם הוא יום מעונן ימתין עד שיאלה הספק מלבו עכ"ל: ופ"ש (הר"ן) [ה"ר יונה] דאין [הכל] נקראין בין גדולים לקטנים, ר"ל לציונים ונקראים קטנים כנגד הגדולים אבל אין לומר דר"ל דלא מימא נראה כוכב אחד קטן ודאי לילה כמ"ש ולא כוכבים קטנים שאינם נראים אלא צלילה ומשום הכי קאמר כיון שאין הכל נקראים בין גדולים לקטנים ור"ל קטנים ממש, דאם כן אפילו גדולים שלשה קטנים לא קני דעדיין איכא למיחש דלמא גדולים הם כיון דיש לטעות בין גדולים לקטנים, ואי גרסינן בין ציונים לקטנים אחי שפיר, ונלשון הזה כתב ה"ר יונה בריש נרכות והביאו ב"י לעיל סימן רל"ה (רב ד"ה ומאמתי): (ה) רב צ"י ש"ל מוצאי שבת בשבת וכו'. ועגמ"ל שפדיו כתוב רב צלי של שבת עברך שבת עיי"ש:

פרישה
 לי לפרש איפכא דמתחלה קאמר לתפלה טוב לאחר ומדת חסידות הוא אבל מי שרוצה יכול להקדים ולהתפלל של מוצאי שבת בשבת וכדמסיק ואחר כך כתב ומכל מקום לענין מלאכה אינו מותר להקדים

בין השמשות דרבי יוסי (ג) והוא אחר בין השמשות דרבי יהודה (ד) שהוא מהלך שלשה חלקי מיל אחר שקיעת החמה נמצא אחר שקיעת החמה כדי להלך אלף וחמש מאות אמה מותר בעשיית מלאכה: [ג] מי שהוא אנוס בגוץ שצריך להחשיך על התחום לדבר מצוה יכול להתפלל של מוצאי שבת מפלג המנחה ולמעלה ולהבדיל מיד ומיהו לא יברך על הגר וגם אסור בעשיית מלאכה עד הלילה דגרסינן בפרק תפלת השחר (כז:): אמר שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת ואומר הבדלה על הכוס (ה) רב צלי

ואע"ג דרבינו סבירא ליה כהרמב"ם דלית ליה תוספת לענין שבת כמו שכתבתי בסיומן רס"א (כא. ד"ה והרמב"ם) מכל מקום לא היה לו להשמיט הא דכוכב אחד יום וכו' ללמדנו שלשה כוכבים ודאי לילה וקודם לכן אסור בעשיית מלאכה והרמב"ם כתבם בפרק ה' (ה"ד): ואע"פ שהסכה אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל בתפילה ואחר כך יאמר המבדיל בין קודש לחול כמבואר בסוף סימן (ש') (ר"צ"ט) ה': [ג] מי שהוא אנוס בגוץ שצריך להחשיך על התחום וכו' ופירש רבינו האי ר"י כגון שהיה להם שום אונס וכו'. כן כתבו התוספות (נרכות כז: ד"ה ללי) והרא"ש (שם סי' ו) וה"ר יונה (שם י"ט סע"ג ד"ה ור"י) והמרדכי בריש פרק תפלת השחר (שם סי' ט):

דרבי משה רצג (א) וכן הוא בהגהות מיימוניות (פ"ד) [פ"ה] [אות ג] בשם הירושלמי:

פרישה
 ככל כוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסיף העליון אס הם ציונים אס לאו (כלומר להשחא אחי ספיר דלרבי יוסי כל הכוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסיף העליון ומשם והלאה עד מ"ט אמה נקראין גדולי כוכבים גדולים ואע"פ דקאמר עד זאת הכוכבים היינו לומר הכוכבים הגדולים) ועוד קשה לניחוי אן נאדם ציוני שילך מתחלת שקיעת החמה ד' מילין כדאמר בפסחים י"ל דמספקא ליה מהו אדם ציוני עכ"ל התוספות: (ד) שהוא שלשה חלקי מיל אחר סוף שקיעת החמה. כ"ל ו, ומבואר שם דיש חילוק בין תחלת שקיעה לסוף שקיעה: וזה לשון ב"י ולא ידעתי למה השמיט רבינו הא דאמרין התם כוכב אחד יום שנים בין השמשות שלשה לילה וכוכבים שאמרו לא כוכבים גדולים הנראים ציוס ולא קטנים הנראים צלילה אלא ציוניים וה"ר יונה כתבם בריש נרכות וכתב כיון שאין הכל נקראין בין גדולים לקטנים צריך לומר שלא לעשות שום מלאכה עד שיראה שלשה כוכבים ואם הוא יום מעונן ימתין עד שיאלה הספק מלבו עכ"ל: ופ"ש (הר"ן) [ה"ר יונה] דאין [הכל] נקראין בין גדולים לקטנים, ר"ל לציונים ונקראים קטנים כנגד הגדולים אבל אין לומר דר"ל דלא מימא נראה כוכב אחד קטן ודאי לילה כמ"ש ולא כוכבים קטנים שאינם נראים אלא צלילה ומשום הכי קאמר כיון שאין הכל נקראים בין גדולים לקטנים ור"ל קטנים ממש, דאם כן אפילו גדולים שלשה קטנים לא קני דעדיין איכא למיחש דלמא גדולים הם כיון דיש לטעות בין גדולים לקטנים, ואי גרסינן בין ציונים לקטנים אחי שפיר, ונלשון הזה כתב ה"ר יונה בריש נרכות והביאו ב"י לעיל סימן רל"ה (רב ד"ה ומאמתי): (ה) רב צ"י ש"ל מוצאי שבת בשבת וכו'. ועגמ"ל שפדיו כתוב רב צלי של שבת עברך שבת עיי"ש:

פרישה
 קשה למה פתח בתפלה וסיים במלאכה היה לו לחלק בתפלה גופה או במלאכה גופה בין דין למדת חסידות, ודוחק לומר דלרבותא נקט כל חדא דלמדת חסידות אפילו בתפלה יאחר וכל שכן במלאכה ולדינא